

עולת שבת בשבתו

בשלה

מתורתם של רבותינו הקדושים ממונקאטש

תוכן ענינים

עולת המועד
הכרת הטוב

ניצוצי אור

להראות על החירות המופלגת / יסוד צדיק משפיע כל טוב / הרגש שיוורו מהו דרך אמת / מלך הוא לב העם / אינו עושה עצמו כמדבר / תפלה במחשבה בעת צרה / העובד לטובת עצמו כעובד ע"ז / לנהג את ישראל בדרך ציווי / לילה מאירה רחוק מן המצריים / דרשו "את" ד' לרבות ת"ח / זכות התורה עומדת מימין ומשמאל / נשאו לעמוד באותו מדריגה / על ידי האמונה נתעלה גם הצדיק / הגאון והגדולה לחי העולמים / שפע עולם הזה לקיום המצוות / לא גבה לבי ולא רמו עיני' / בלי תורה היו חייהם מרים / תעשו גדרים וסייגים לתורה / האוכל לחמו זוכה להסרת מחלה / ביזת הים להכין לבניהם בגלות / לקיים הדיבורים של כל יום / דיבור כפי הראוי לאותו זמן / אמונה פשוטה על ידי הגאולה / טעם מן במאכלי שבת קודש / מלחמה נגד עצת היצר של 'מחר' / 'תרוממה קרנות צדיק'

ילמדנו רבינו
חמשה עשר בשבט

לבנת הספיר

וחמשים עלו בני ישראל / לנחתם הדרך / מה תצחק אלי / ויאמרו לאמר אשירה לד' כי גאה גאה / כל המחלה אשר שמת' במצרים

חלכה ומנהג
שבת שירה

דעה חכמה לנפשך

"והמים להם חומה מימינם ומשמאלם"
"זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארמנהו"
סגולת יום חמשה עשר בשבט

מילין שפירין
ברכה על המן

בענייני דיומא
שירת הצדיקים

עולת שבת בשבתו

יוצא לאור על ידי:

הוצאת אמת

אור תורה מונקאטש

מכון לזכר ליהודי ספרי רבותינו הקדושים

Published By:

Emes Publishing Inst.

Ohr Torah Munkacs

P.O.B. 393

Brooklyn, New York 11219

T: 347.408.5208

F: 718.504.3526

W: www.minkatch.org

E: EmesOnline@gmail.com

כל הזכויות שמורות ל:

הוצאת אמת

Copyrighted © 2020 by:

Emes Publishing Inst.

All rights reserved to publisher

The entire text has been newly

edited designed and set.

No part of this book may be

reproduced in any form,

including information storage

or retrieval, in whole or in part,

without written permission

from the copyright holder

רובי המאמרים הופיעו

בלייני 'חדש בחדש'

שיצאו לאור על-ידי:

איחוד חסידי מונקאטש

עימור וגרפיק

אלעזר בראדי

929.301.6149

עולת המועד

הכרת הטוב

כך אמר להם משה לישראל: כפויי טובה בני כפויי טובה אתם, כפויי טובה - דכתיב (במדבר כא, ה) ונפשנו קצה בלחם הקלקל, בני כפויי טובה - דכתיב (בראשית ג, יב) האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל (ילקוט שמעוני פרשת כי-תבא רמז תתקמ). הכרת הטוב - יסוד גדול ביהדות הוא. כל יהודי צריך להיות מכיר את הטובה שעשה עמו חבירו, ולהודות לו עליה. לא רק על טובות גדולות והכרחיות, אלא גם טובות שנראים לו כמה-בכך - גם אלה צריך להכיר ולהוקיר. אם האדם רגיל לשכוח טובה פעוטה שעשה עמו הזולת, יבוא גם לשכוח טובות חשובים ובעלי-ערך. וכששוכחים טובת בני אדם - שוכחים טובת הא-ל.

דבר קשה מאוד הוא להיות מכיר טובה. הרבה שבירת היצר ושבירת הרצון צריך האדם לפעול בקרבו, כדי שיוכל להכיר ולומר: מה שיש לי הרווחתי בגלל חברי. בדרך כלל כשאדם מקבל טובה מחברו, טבעו לחשוב: מה כבר עשה? הרי לא היה כל-כך קשה עבורו לעסוק בטובתי. בטח יש לו בזה נגיעה עצמית. גם כשמקבל דבר חכמה מחברו או נהנה ממנו עצה ותושיה, לרוב בא האדם להקטין ערך הדבר, באומרו: בעצם לא הוסיף לחכמתי וידיעתי כלום. אם רק רציתי, יכולתי גם אני לכוון לדבר זה. מאוד מאוד נטבע בטבע

האדם, שלא להעריך ולהכיר בטובה שקיבל מהשני. והרבה פעמים אף נהפך לשונאו בגלל זה. כי אם יכיר ויחשיב את הטובה, הרי תיכף משועבד הוא לו. מיד הוא אסיר תודה וטובה לחברו, ואין אדם אשר ירצה להשתעבד לחברו. גם לבורא עולם קשה להשתעבד, לכן מכחישים טובת ד', ושוכחים אותה. "כפויי טובה בני כפויי טובה". טבע זה שבבני אדם - השריש בהם אדם הראשון כשכפר בטובת האל-ל שנתן לו את חוה.

פגם וחסרון הלז באים ישראל לתקן בחודש שבט. ראשית - בשבת שירה, שדרשו חז"ל (מדרש תהילים כב א): אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם כבר עשית לנו כל הנסים הללו, ואף אנו לא נהיה כפויי טובה, ומה יש לנו לעשות, לומר לפניך שירות ותשבחות - אז ישיר משה (שמות טו, א). אכן אין מספיק מה שמכירים טובתו של הבורא עולם ומנהיגו. כדי לשנות הטבע צריכים להכיר טובה - אף הפעוטה ביותר - לכל נברא ונברא. משום-כך נוהגים ישראל בשבת שירה, כאות הכרת טובה, לפזר מאכלי שבת לעופות שיאכלום (מגן אברהם אורח חיים סימן שכד סק"ז), וזאת כדי להכיר להם טובה שעשו עמנו מלפני אלפי שנים: בעת שנפל המן לישראל במדבר, ואמר משה רבינו כי בשבת לא ירד המן, יצאו דתן ואבירים ולקחו מן המן שנשאר מערב שבת, ופזרו אותו על הארץ, להראות לפני העם שירד המן בליל שבת קודש. אזי עשו הצפרים טובה עמנו ולקטו זאת קודם אור היום, ובבוקר שבת קודש לא מצאו מאומה כי אכלוהו כבר הצפרים. אשר לכן בפרשת בשלה, שבו קורין פרשת המן, נותנים לצפרים חלקם קצת ממאכלי שבת, להכיר להם טובה הלז.

כל זאת לתקן את מה שפגמנו אנחנו להיות "כפויי טובה". אבל גם את שורש הדבר - מה שאנו "בני כפויי טובה", באים להכרית בחודש שבט. טבענו הרע, מה שהטביע בנו אדם הראשון, עוקרים אנו בחודש זה. בחמשה עשר בו, תחת מה שכפר אדם הראשון בטובת האשה והעץ, מרבים ישראל לאכול פירות אילן ולברך: ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם בורא פרי העץ. מכניסים אנו תודעה בלבנו באכילת פרי העץ, שכל מה שיש לנו הוא מאתו יתברך. בלעדו אין כל, ואליו אנו משועבדים. לזה רמזו רבותינו הקדושים עבודת יום חמשה עשר בשבט במאמר חז"ל (קידושין ב, ב) דרכו של איש לחזור אחר אשה, כי אי"ש עולה בגימטריא שב"ט. והענין הוא, כי במקום שהרע

אדם הראשון להכחיש בטובה לאמר: האשה אשר נתתה עמדי, מתקנים ישראל בחודש שבט "לחזור אחר אשה". בזה מראים אנו הודאתנו ותודתנו לכל מה ומי שהטיב עמנו.

מקורות: נמוקי אורח חיים סימן שכד. תורה מכ"ק אדמו"ר שליט"א
ט"ו בשבט תשנ"ט. שער יששכר מאמר פרי העץ אות א.

הלחם אשר נתן ד'

ידוע מה שכתבו הצדיקים בספרים הקדושים, שכל אדם עובר במשך ימי חייו את כל הנסיונות שעברו ישראל בדרך בצאתם ממצרים. כל אחד לפי שורש נשמתו, כשזוכה לצאת ממצרים שלו - אף לאחר שנקרע לפניו הים, פוגע הוא בעמלק, וצריך ללחום עמו מלחמה פרטית משלו. והחכם עיניו בראשו לראות את הנולד, כדאי לו להיות מוכן למסעיו ולמלחמה, על-ידי שיבין שורש הרפתקאותיו, וללמוד מהם נתיבת דרכו. ובפרט הזמן גרמא בימים אלה, שלשים יום קודם חג הפורים, שצריך כל אחד ואחד לשאול ולדרוש על משימותיו במלחמה זו הנלחמת בכל דור ודור, ולמחות זרעו של עמלק.

קליפת עמלק, שורשו ענין הסתפקות באמונה, כמאמר הכתוב (שמות יז, ז) היש ד' בקרבנו אם אין ויבא עמלק. הראשונים כתבו שבכדי שיהיו ישראל חמושים בכלי זינים במלחמתם עם עמלק, הוצרך הקב"ה לעשות להם נסי קריעת ים סוף ואכילת המן, כדי על-ידם יתבטל וייחלש כוחו של עמלק. כי אף שביציאת מצרים נתגלה גודל השגחתו יתברך, לא היה די בזה לבטל כוחו של עמלק. כי יציאת מצרים היתה נס שאירע לישראל לשעה, שהיו משועבדים לפרעה ובא הקב"ה וגאלם. אבל עדיין לא היה בזה ביטול כוח מצרים, שעדיין היה השר של מצרים וקליפתו מתקיימת, והיה ביכולתם לחזור ולשלוט להבא. אבל בנס קריעת ים סוף נפעל ענין נצח, כי אז נתבטל לגמרי קליפת מצרים עד עולם, וכמו שאמר משה "התיצבו וראו את ישועת הוי"ה גוי לא תוסיפו לראותם עד עולם". ונהרגו כל המצרים עד שאחד מהם לא נותר, ואף שר של מצרים נטבע בים (שמות רבה פכ"ב ב).

אמנם, אף אחר השגתם בקריעת ים סוף, ירדו ישראל פלאים עד כדי וילוננו כל עדת בני ישראל כשלא היה להם מה לאכול. כי אף שבנסים הגדולים והעצומים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף ראו ישראל שכוחו של הקב"ה גדול וחזק מכל כוחות הטבע, מכל-מקום עדיין לא ראו מזה שאף הטבע היום יומי מתנהל רק על-פי השי"ת, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה את כל המעשים. ולכן כשהורעבו לאכול שהוא מעשה יום יומית, התרעמו על משה. ועל זה בא נס של ירידת המן, שבזה הראה להם הקב"ה

שהוא זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים, כי הוא משגיח על כל מעשה קטן וגדול שבכל העולם בכל עת ובכל שעה.

אילו היו ישראל שואבין שלמות האמונה מנס המן, היו מבטלין לגמרי את הקליפה המסתפקת היש ד' בקרבנו אם אין. אך גם אחרי המן "שטו העם ולקטו" (במדבר יא, ח), ואמרו בזוהר (ח"ב סב, ב) ששטותא נקטו בליביהו, שלא הושלמו בהאמונה בשלימות. ובוזה פתחו פרצה לעמלק להיכנס בה ולקלקל. הם לא השיגו שרוב השתדלות האדם לא יועילהו להרבות מזונו וטרפו, ורק את אשר נגזר עליו מהבורא ית"ש יבוא אליו. הזורע לא יאמר כוחי ועוצם ידי עשה הצמיחה, והסוחר לא יחשוב שרוב השתדלותי הוא שעמדה לי. רק ידע עם לבבו כי השי"ת הוא הנותן לו כוח לעשות חיל. האדם לא יגרע מנכסיו במיעוט השתדלות ולא יוסיף עושרו ברוב חריצות. אדרבא, יתכן שרוב יגיעות האדם בפרנסתו באים לו מצד שהוא סומך עדיין בטבעיית מעשיו, וחושב שפעולותיו יבואו לו מבוקשותיו.

שלשה אמונות אלו: נס יציאת מצרים, נס קריעת ים סוף ונס המן, צריך האדם להכניס בקרבו, שהקב"ה ברא את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם, והוא משדד כל הטבע ומשגיח ומנהיג כל דבר גדול וקטן שבכל הבריאה. בזוהר הקדוש (בשלח סב, ב) מסופר על גודל אמונת האמוראים, שכשהסיבו לסעודתם, אף אם כבר היה מאכלם ומזונם מסודרים על השולחן, עדיין התפללו מקודם להשי"ת שימציא להם מזונתם. כי האמינו בכל לבבם, שאת הכל זן ד' ברוב טובו, ובלעדו לא ימצא מאכלו בפיו. אם יפעול האדם בלבבו אמונה איתנה זו, ולא ישים מבטחו בריצתו בשווקים וברחובות למסחר ועסק, בזה יבטל לגמרי קליפת עמלק המטיל ספיקות באמנותינו, ויזמין לו השי"ת הנרצה לו גם בביתו. וכמו שיהיה במהרה בימינו, שעתידה הארץ שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, ויהיה הכל מוכן ולא יצטרכו למסחר, כי יכירו וידעו כל באי עולם שכל מעשי איש ותחבולותיו מסור בחפץ הבורא.

מקורות: תורה מכ"ק אדמו"ר שליט"א ליל שבת קודש פרשת בשלח תש"ג.

בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ג אות כד. מגיד

ניצוצי אור

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇ יסוד צדיק משפיע כל טוב ◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, כא)

יוסף היה בחינת יסוד צדיק המשפיע לישראל פרנסה וכל טוב. ומשה היה רועה עדת ישראל ללמדם דרך ד' תורה ומצות. וכדי שיהיה "ארך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד", לקח לו משה גם הכח של יוסף, שיוכל להשפיע גם דברים גשמיים. וזהו "ויקח משה את עצמות יוסף", את עצמיות של יוסף, "עמו".

שם שלמה

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇ הרגש שיורוהו מהו דרך אמת ◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

בעמוד ענן לנחותם הדרך (יג, כג)

פירוש רש"י: עמוד ענן אינו לאורה, אלא להורותם הדרך. יש לפרש, שעמוד הענן היה מורה לישראל, שאף בשעה שאין לו אור להאיר את הדרך בעבודת ד', מכל-מקום צריך שיהיה לו הרגש שיורוהו מה היא דרך אמת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇ להראות על החירות המופלגת ◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

ויסב אלקים את העם דרך המדבר (יג, יח)

מכאן אמרו רבותינו (פסחים צט, ב) אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.

ויש לפרש שהלימוד הוא, כי אפילו עשיר, כשהוא בדרך ובפרט במדבר, אין דרכו לעשות קביעות לישב בהסבה. ואדרבה, אין לך עני יותר ממי שנמצא במדבר או בדרך, כי אפילו עני בהיות בבית יש לו לכל-הפחות מפה ושולחן. ועם-כל-זה, כשהיו ישראל במדבר, הסיבם הקב"ה, להראות להם קביעות החירות המופלגת שהוא חירות עולם.

לכן אפילו עני בישראל שאין דרכו להסב בקביעות, מחויב להסב בליל פסח, להראות החירות המופלגת.

ברכה משולשת

וסכנה רח"ל מסוכן להתפלל אפילו בלחש, מפני המקטרגים החטפנים, ועל-כן יש להתפלל במחשבה לפני היודע מחשבות. וזו הכונה שאמנם היו צריכין להתפלל בלשון "התיצבו", אבל רק באופן של "ואתם תחרישון" היינו במחשבה.

חיים ושלום

העובד לשובת עצמו כעובד ע"ז

ויצעקו בני ישראל אל ד' גו' ד' ילחם לכם ואתם תחרישון ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי גו' (יד, יט)

איתא במדרש (שמות רבה פכ"א ז) שהיה השר מקטרג ואומר לפני הקב"ה, רבונו של עולם, עד עכשיו היו אלו עובדי עבודה-זרה ואתה קורע להם את היס. ויפלא לומר כזאת על ישראל עם קדושו שהיו עובדי עבודה-זרה ממש.

ויש לומר כמו שכתב החובת הלבבות כי העובד ד' לטובת עצמו הרי זה כעובד עבודה זרה, וזהו שהיה קטרוג על ישראל, הכוונה על תפילתם שהיתה רק לצורך עצמן, שכל אחד הזכיר טובתו שהיה לו במצרים, והיא אביזרייהו דעבודה זרה.

על-כן אמר להם משה "אתם תחרישון", מוטב שלא להתפלל מאשר להתפלל תפילה כזו ולעורר קטרוג. ואמר הקב"ה למשה, "מה - בבחינת ענוה - תצעק אלי", שרק אתה בגודל ענוותנותך תתפלל, שבדאי לא תתפלל על עצמך רק למען הכלל. ותפילה כזו מעוררת רחמים.

חיים ושלום

מלך הוא לב העם

ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם גו' (יד, ב)

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות מלכים ה"ו) שהמלך הוא לב העם. ולכן הוא המנהיג, והעם שומעים לו, כי הוא כמו הלב באדם שמנהיג את האברים. אמנם כאן נתהפך הדבר, שפרעה שמע למה שהעם אמרו. וזהו "ויהפך לבב פרעה אל העם". וזהו ביטול המלכות, כי הם מולכים עליו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

אינו עושה עצמו כמדבר

נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר (יד, א)
כל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר אינו יכול לקנות את התורה (במד"ר פ"א ז). ולזה אמר פרעה "סגר עליהם המדבר", שמעלה זו לשום עצמם הפקר כמדבר - סגורה בפניהם, ולפיכך "נבכים הם בארץ" בלי יכולת לקנות תורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

תפלה במחשבה בעת צרה

התיצבו וראו את ישועת ד' (יד, יט)
כתב האור החיים הקדוש כי תיבת התיצבו רומזת על תפילה, מלשון האשה הנצבת עמכה (שמואל א א, כו) בתפלה (ברכות לא, ב). ולכאורה קשה הלא לפני כן כתיב "ואתם תחרישון", אם-כן היה עליהם שלא להתפלל.

אלא שיש לומר על-פי הידוע בשם רבינו הבעל-שם-טוב זי"ע שבעת צרה

◇◇◇◇◇ זכות התורה עומדת מימין ומשמאל ◇◇◇◇◇

והמים להם חומה מימינם ומשמאלם (יד)

(כב)

אמר חז"ל (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה. וזהו שאמר "והמים" היינו זכות התורה, "היה להם חומה מימינם ומשמאלם", שהרי ברכת התורה היא "ארך ימים בימינה", והוא מה שניצלו אז ממות לחיים, "ובשמאלה עושר וכבוד", והוא מה שזכו אז לבזית הים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ נשארו לעמוד באותו מדריגה ◇◇◇◇◇

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (יד)

(כט)

בעת שהלכו ישראל בתוך הים, הרי זכו להתגלות גדולה, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח טו) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. ולזה אמר הכתוב שגם לאחר שעברו הים והלכו ביבשה, נמשכה אמונתם הטהורה באותה מדריגה כמו בעת שהלכו בתוך הים. וזהו שאמר "ובני ישראל הלכו ביבשה" באותה מדריגה כמו בהלכם "בתוך הים".

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ על ידי האמונה נתעלה גם הצדיק ◇◇◇◇◇

ויאמינו בד' ובמשה עבדו אז ישיר משה

ג' (יד, לא)

כשישראל מאמינים בצדיק, הם מוסיפים לו כוחות, ועל-ידי אמונתם בו גם הוא מתעלה יותר. וזה "ויאמינו בד' ובמשה עבדו" - "אז ישיר משה" שנתעלה על ידי אמונתם בו עד ששר שירה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ לנהג את את ישראל בדרך ציווי ◇◇◇◇◇

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו

(יד, טו).

שמעתי מאזמו"ר בעל שם שלמה זי"ע שאמר לו רבו הקדוש בעל דברי חיים זי"ע: מה היינו בחינת ענוה - כמו שנאמר (להלן טז, ז) ונחנו מ"ה - תצעק אלי. כלומר, שאמר השם יתברך למשה רבינו ע"ה, שבעת תפלתך אלי בין ובני תצעק בענוה כדרכך ומדתך. אבל דבר אל בני ישראל, בהיותך מצוה אל בני ישראל, כמו שאמרו (סנהדרין ה, א) דבר אחד לדור, תאמר להם בלשון פקודה ויסעו, שהוא לשון ציווי וקשות בבל ישונה, עד כאן דברי קדשו.

דברי תורה

◇◇◇◇◇ לילה מאירה רחוק מן המצריים ◇◇◇◇◇

ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ)

לילה שלא קרב בה המצריים אל ישראל כלל, היא לילה מאירה - "א לעכטיגע נאכט".

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ דרשו "את" ד' לרבות ת"ח ◇◇◇◇◇

ויראו העם את ד' (יד, לא)

היינו שיראו "את" ד', כמו שדרש ר' עקיבא "את" לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב, א). לכן "ויאמינו בד'" וגם "ובמשה עבדו".

אנא דכלה

◇◇◇◇◇ לא גבה לבי ולא רמו עיני ◇◇◇◇◇

זה אלי גו' (טו, ב).

וברש"י: ראתה שפחה על הים מה שלא ראוי נביאים. היינו דוקא משום שלא היתה בהם שום הרגשת שררה, אלא נשאר כל אחד כשפחה ועבד להשם יתברך, וקיימו מאמר דוד המלך (תהלים קלא, א) "לא גבה לבי ולא רמו עיני", זכו לראות מה שראו הנביאים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ בלי תורה היו חייהם מרים ◇◇◇◇◇

וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה, וילנו העם על משה לאמר מה נשתה (טו, כב).

אמרו חז"ל (תנחומא בשלח יט): וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו לפי שפירשו מדברי תורה שנמשלו למים דכתיב (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים, ג' ימים, לפיכך התקינו נביאים וזקנים שיהיו קורין בספר תורה בכל שבוע כו', ולא יהיו שלשת ימים לעולם בלא תורה.

והענין הוא נפלא, שאף שרק עברו שלשה ימים מאז ראו על הים מה שלא ראו נביאים, וזכו לומר שירה וכו', מכל מקום כיון שעברו שלשת ימים בלי תורה, נאמר וילנו העם על משה, והיינו כי לא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם, שבלי תורה - אף שעברו רק שלשה ימים מניסי קריעת סוף - היו חייהם מרים, בלי טעם ומתיקות. עד שוירדה ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים, ואיתא במדרש (תנחומא בשלח יח) ויראהו לא נאמר אלא ויורהו, אמר ר' שמעון

◇◇◇◇◇ הגאון והגדולה לחי העולמים ◇◇◇◇◇

אשירה לד' כי גאה גאה (טו, א)

איתא במדרש (שמו"ר פכ"א ז) שהיה השר מקטרג ואומר לפני הקב"ה: רבונו של עולם, הללו עובדי עבודה זרה, ואתה קורע להם את הים. ויפלא לומר כזאת על ישראל שהיו עובדי ע"ז ממש.

ויש לפרש, דהנה העושר מביא לאדם לידי גאווה, כלשון הכתוב (דברים לב, טו) וישמן ישרון ויבעט. ואמרו חז"ל (סוטה ד, ב) כל שיש בו גסות רוח כאילו עובד עבודה-זרה. וכיון שישראל השיגו עושר גדול בבית הים, היו עלולים ליפול ח"ו בגאווה שנחשבת כעבודה זרה, וזו היתה טענת המקטרג שהם עובדי עבודה זרה. אולם ישראל מצאו עצה לזה - שהרימו את מחשבת הגאווה לכבודו יתברך, ואז שרו לד' "כי גאה גאה".

תפארת בנים

◇◇◇◇◇ שפע עולם הזה לקיום המצוות ◇◇◇◇◇

עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה זה א-לי ואנוהו גו' (טו, ב)

ידוע (מנחות כט, ב) שעולם-הזה נברא באות ה', ועולם-הבא באות י', כלשון הכתוב (ישעיה כו, ד) ביה ד' צור עולמים. נמצא ששם י-ה מורכב גם מאות ה' שבה ברא עולם-הזה, ואם לא ירד שפע לעולם-הזה לקיימו - הרי שהשם י-ה ייפגם.

וזהו שהתחיל הכתוב לומר "עזי וזמרת י-ה", בגלל השם י-ה שלא ייפגם, "ויהי לי לישועה". ולכן "זה א-לי ואנוהו" - להתנאה לפניו במצוות (שבת קלג, ב), כי כאשר השיגו שפע רב על-ידי ביזת הים, יכלו לוותר עליה כדי להדר במצוות להתנאות לפניו.

תפארת בנים

◇◇◇◇◇ ביזת הים להכין לבניהם בגלות ◇◇◇◇◇

ויסע משה את ישראל מים סוף (טו, כב)

ופירש רש"י: שהסיען בעל כרחן מפני ביזת הים.

וקשה על דור דעה, ובפרט לאחר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי (מכילתא בשלח טו), איך יהא להם תאות ממון בתשוקה כל-כך גדולה. אלא שהיא הנותנת, מפני שזכו אז לנבואה יותר מיחזקאל, על-כן הרחיקו ראות מה שיהא בסוף יומיא - ע' שנין דעניותא, וענין חשוב כמת (נדרים סד, ב), ועניות מעבירה על דעת קונו (עירובין מא, ב). על-כן רצו להוציא מביזת הים כמה יותר להכין לבניהם לדורות עולם.

שער יששכר

◇◇◇◇◇ לקיים הדיבורים של כל יום ◇◇◇◇◇

ולקטו דבר יום ביומו (טו, ד)

קודם ביאת האדם לעולם-הזה עומדים הימים לפניו ומבקשים ממנו לבל יבלה אותם בהבלי עולם-הזה. וכן אחר-כך, קודם ביאת כל יום ויום לעולם-הזה, עומד היום ומבקש מכל איש ואיש שאל יגרע מעבודתו של אותו יום. והנה, בכח המן שאכלו ישראל, נזדכך גופם ונעקר מהם כוחות הטומאה אשר הוטבעה בקרבם בעת ישוב במצרים.

וזהו שאמר הכתוב "ולקטו" מן המן "דבר יום ביומו", שקיימו הדיבורים של אותו היום שבקשו ממנו שיקיים מצות ד'.

יודעי בינה

בן יוחי דבר מן התורה - שכתוב בה (משלי ג, יח) עץ חיים - לימדו הקב"ה.

והלימוד מזה הוא, שאי אפשר לחיות מהעבר, אף אם היה העבר גדול וכגובה ארזים גבהו, ואפילו עבר שזכו לראות בו מראה שכינה, אלא צריך להמשיך את העבר גם בהווה ובעתיד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ תעשו גדרים וסייגים לתורה ◇◇◇◇◇

והאזנת למצותיו (טו, כו)

תעשו אזנים לתורה, היינו תעשו גדרים וסייגים ודקדוקי מצות. והוא על-דרך שעשה שלמה המלך (קהלת יב, ט) "ואזן וחקר" (עיין עירובין כא, ב).

אנא דכלה

◇◇◇◇◇ האוכל לחמו זוכה להסרת מחלה ◇◇◇◇◇

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רפאך (טו, כו)

יש לפרש על פי הנאמר (לקמן כג, כה) וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. היינו שהזוכה לאכול רק את לחמ"ו, לחם שלו, ולשתות רק את מימ"ו, מים שלו, זוכה ל"הסירותי מחלה מקרבך". ולכן חששו ישראל על מה שלקחו ביזת מצרים וביזת הים, שמא אין זה בכלל לחמ"ך ומימ"ך, לזה הוצרך להבטיחם שכל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רפאך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ טעם מן במאכלי שבת קודש ◇◇◇◇◇

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן גו' למשמרת לדורותיכם (טז, ל)

"כפי הקבלה שיש לנו, אף שנפסק המן בבואם אל קצה ארץ כנען, מכל-מקום רישומו נשאר ועדיין ירד הכח ההוא של המן לשרידים אשר ד' קורא, ובפרט בשבת קודש במאכלי שבת יש טעם מן לכל אחד ואחד, לפי מדרגתו ולפי הכנתו לכבוד שבת קודש".

וזהו שמרומז בקרא "ותן שמה מלא העמר", כלומר תמלא אותיות 'העמר' כזה: הי, עין, מם, ריש, והוא בגימטריא 'כבוד שבת'. וממשיך הקרא "והנח אותו לפני ד' למשמרת לדורותיכם", כלומר לאותו זמן שאתם מצווים לשמור לדורותיכם, היינו שבת קודש, שנאמר (שמות לא, טז) לעשות את השבת לדורתם גו'.

יודעי בינה

◇◇◇◇◇ מלחמה נגד עצת היצר של 'מחר' ◇◇◇◇◇

וצא הלחם בעמלק מחר (יז, ט)

דרכו של היצר הרע, שאפילו כשמתעורר בלב האדם לתקן נגיעו, דוחה אותו לאמר למחר תתחיל בתיקונו, ולא על אתר (עין חיים ושולם פרשת בא ד"ה וככה).

וזהו "צא והלחם בעמלק - מחר", במה שדרכו לדחות דבר טוב לעשותו רק מחר, ולא היום.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

◇◇◇◇◇ דיבור כפי הראוי לאותו זמן ◇◇◇◇◇

ולקטו דבר יום ביומו (טז, ד)

אמרו חז"ל (יומא עה, א) שהיו טועמים במן כל מיני טעמי מאכל, כרצון איש ואיש. וכן טעמו טעמי המצוות התלוים במאכל - כל מצוה בזמנו. ובכן בהגיע, למשל, זמן חג המצות שחייב כל איש מישראל לקצור ולאסוף חטים לשם מצות מצוה. הנה בלקטם את המן בערב פסח, היו אומרים לשם מצות מצוה, וכדומה.

וזהו שאמר הפסוק "ולקטו דבר יום ביומו", שבכל יום היו אומרים ומדברים בשעת לקיטה כפי הראוי לו. בפסח - לשם מצות מצוה. ובערב שבת - לכבוד שבת קודש, וכל כיוצא בזה.

יודעי בינה

◇◇◇◇◇ אמונה פשוטה על ידי הגאולה ◇◇◇◇◇

ערב וידעתם כי ד' הוציא אתכם מארץ מצרים ובקר וראיתם את כבוד ד' (טז, י)

על ידי גאולת מצרים זכו ישראל לאמונה פשוטה. ועל ידי גאולה העתידה נזכה להשיג את הבורא ית"ש כפי כח האדם (רמב"ם סוף הלכות מלכים).

וזה "ערב" שהוא עולם הזה, "וידעתם - באמונה פשוטה - כי ד' הוציא אתכם מארץ מצרים", אבל "ובקר", בזמן הגאולה, "וראיתם את כבוד ד'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א

'תרוממנה קרנות צדיק'

רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק. ויש לומר, קרנות של תיבת 'רשעים' המה ר"ס, בגימטריא 'עמלק', וקרנות של תיבת 'צדיק' אותיות ק"ץ, שבשעת גדיעת ומחיית עמלק יתרומם הק"ץ, ויהי שמו שלם וכסא שלם.

בני יששכר

כי יד על כס י-ה מלחמה לד' בעמלק

מדר דר (יז, טז)

וברש"י: נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו כו'. הנה כתיב (תהלים עה, יא) וכל קרני

ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו

נפלאות בעיני בזהר הקדוש פרשת בשלח (סב, א): ועל דא לא לבעי ליה לאינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרינא, דלא לעכב מיומא ליומא אחרא, הדא הוא דכתיב (שמות טז, ד) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, יום ביומו דייקא, בר מערב שבת לשבת כמה דאוקימנא וכו', עד כאן לשונו הקדוש.

ולא שמעתי מעולם מי שהחמיר בזה שלא לבשל מיום אחד לחבירו, והגם כי ממילא מבשלים דבר יום ביומו מפני שהמאכל מתקלקל מיום לחבירו וגם אם לא נמשך מעת לעת עד אכילתו למחר, וכדאמרינן בש"ס (עבודה זרה טז, ב) קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא, ועל כן מבשלין סמוך להאכילה כדי שיהיה המאכל בריא וטוב. אולם יודמן לפעמים שמבשלים על יום השני מאכלים שאינם מתקלקלין על שני ימים ויותר, כגון שלמחר יהיו טרודים, שיהיה יומא דשוקא, או לצורך נסיעתו, וגם בהיותו בביתו. ולא שמענו מעולם מי שהרגיש ונתעורר ליזהר בדברי הזהר הקדוש אלו. וה' יאיר עינינו במהרה בימינו בכל ענינינו.

דברי תורה מהדורא תניינא אות סט

ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם

צוה רבינו הקדוש את בנו, זרוק מרה בתלמידים (כתובות קג, ב). ושמעתי מאת כבוד אדמ"ו הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל [מרימנוב] זצוק"ל, שעיקר קיבול הלבנה מאור החמה הוא בריחוק כנודע, וכל מה שמתרחקת ביותר תקבל יותר מאורה, וכל מה שמתקרבת ביותר אל המשפיע יכהה מאורה, כן הוא בדמיון קבלת התלמיד מהרב, על ידי שיתנהג עם רבו בריחוק בחינת היראה יקבל ממנו יותר, ומחויב לקבל מוראו ביותר ויקבל יותר.

ובדמיון הזה אמר כבוד אדמ"ו הרב מו"ה יעקב יצחק [מלובלין] זצוק"ל על הפסוק (שמות טו, כג) **ולא יכלו לשתות מים** דאורייתא, ממרה, רצה לומר משרה דאורייתא היינו הצדיק שהוא מרא דאורייתא, **כי מרים הם**, רצה לומר שהם עצמם שרים בעיניהם ואינם בטלים לנגד הרב, הבן.

אגרא דפרקא אות ח

ילמדנו רבינו

חמשה עשר בשבט

ליקוטי תורות מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

התגלות החסדים

תנן ראש השנה (ב, א) באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים חמשה עשר בו. ונפקא מינא לענין מעשר שאין מעשרין פירות אילן משנה אחת לחברתה. ולכאורה זה דומה לשאר ראש השנה שבמשנה, למלכים ולרגלים למעשר בהמה, שאין נוגעין למהותו של האדם גופי', דהאדם נידון בראש השנה בא' תשרי, ומה נשתנה ראש השנה לאילנות שנוהגין בו קצת יום טוב כמוזכר בשלחן ערוך (אורח חיים סימן קלא סעיף ו).

עייין מה שכתב כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל בני יששכר זי"ע (מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ד אות ג) דהנה ידוע פלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע אי בתשרי נברא העולם או בניסן (ר"ה י, ב), ותרומתו קשור לדברי האריז"ל (פרי עין חיים שכ"ד פ"ד). והנה אנן קיי"ל כר' אליעזר במנין שנות העולם, ובראש השנה אנו אומרים "זה היום תחלת מעשיך". אמנם אעפ"כ כיון דגם דברי ר' יהושע אמיתיים, לכן גם ט"ו בשבט קבעו לקצת שמחת יום טוב, שהרי הוא ארבעים יום קודם כ"ה אדר - תחלת הבריאה לשיטת ר' יהושע, שאמרו חז"ל (סוטה ב, א) מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין בו, עיין שם.

ונראה לבאר עוד בזה. דהנה מה שאמרינן דאלו ואלו דברי אלקים חיים, כתבו התוספות (ר"ה כז, א ד"ה כמאן) דהיינו דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן. והנה אמרו חז"ל (מובא ברש"י בראשית א, א) בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. נמצא, שמה דאמרינן בתשרי נברא העולם במחשבה היינו במדת הדין. אך ראה שאין העולם יכול להתקיים, לכן הבריאה במעשה שהיתה בניסן היתה בהקדמת מדת הרחמים. הרי שט"ו בשבט, שהוא מ' יום קודם בריאת העולם במעשה ובפועל, הוא התחלת הנהגה של מדת הרחמים בעולם. והוא קיום העולם, שהרי לולי הרחמים שמתגלים ביום זה לא היה יכול העולם להתקיים. ועיין מה שכתב כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע בשער יששכר (מאמרי חדש שבט אות ד) שביום ט"ו בשבט הוא זמן התגלות החסדים. ולפי דברינו יובן, שאז התחלת יצירת העולם במעשה, והוא הנקרא "התגלות חסדים". ולכן עושין אותו מקצת יום-טוב.

חמשה עשר בשבט תשמ"ג

בענין שמחתו של חמשה עשר בשבט, אף דלכאורה הוי חודש שבט זמן של דינים לחד גירסא בזהר (ח"ב יא, א) "אלין תלת ירחין בדינא קשיא שריא בעלמא, ומאי נינהו תמוז אב טבת, נוסחא אחרינא שבט". ועיין במדרש (פסיקתא זוטרותא בא י פכ"ט) שיש אומרים שבחודש שבט התחילו המכות על המצרים. ולכן נקרא בשם שבט מלשון רצועה.

יש לבאר, דהנה צירוף שם הוי"ה השולט בחודש שבט יוצא מהפסוק (ויקרא כז, לג) ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. וכתב זקני הגה"ק מראפשיץ זי"ע בורע קודש, כי באמת כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, רק שלפעמים הטובות מכוסים בלי להתגלות, ונראין לעיני בשר לקצת דין. וכשנהפך גם הדין לרחמים, אזי מתגלה הטובות והרחמים. וזהו "המר ימירנו והיה" לשון שמחה, "הוא" לשון נסתר, שהטובות והרחמים שהיו בתחלה נסתרים, מתגלים עתה ונעשה שמחה.

ועל פי דבריו י"ל שלזה מרמז היותו צירוף של חודש שבט, שהדינים השולטים בחודש זה הם בבחינת "המר ימירנו", שלישראל עם קרובו מתגלה חסדים, והגבורות יחולו על ראשי שונאיהם של ישראל. ולפי זה יובן מה שהיה מרגלא בפומיא דכ"ק אא"ז זי"ע להמליץ על דבר הזהר הנ"ל, "נוסחא אחרינא - שבט", שבט הוא כבר נוסח אחר, כלומר שכבר אינו דין כתמוז אב וטבת, אלא הוא זמן התגלות החסדים.

סעודת ראש חודש שבט תשמ"ט

בטעם שקבעו חכמים ראש השנה לאילנות בשבט, אמרו חז"ל (ר"ה ב, א) הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. ויש לפרש על פי מה שאמרו (תענית ב, א) "מאימתי מזכירין גבורות גשמים כו'". ומקשה "וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים, מאי גבורות גשמים, אמר רבי יוחנן מפני שיורדין בגבורה". ולפי זה נמצא שבזמן שכבר "יצאו רוב גשמי שנה", הוא זמן שכבר יצאו תקופת ימי הגבורה והדינים, ומתחילה הנהגת החסד והרחמים. והשרף העולה באילנות - מורה על התגלות הרחמים והחסדים בזמן זה.

ובאמת יש עוד ענין שחמשה עשר בשבט הוא זמן של התחלת המתקת הדינים והגבורות. והוא על פי מה שמבאר המאירי (ר"ה שם) שמחודש טבת ועד חמשה עשר בשבט נמשכו ששה שבועות, שהם חצי ימי "תקופת טבת", כי התקופה נמשכת עד ניסן, וט"ו בשבט הוא תחום אמצעי שבין שתי התקופות. ומאחר שעברה חציה של תקופת טבת כבר תשש כחה, ואין כח הקרירות חזק כל כך, והחנטה הולכת ומתגברת. והנה מבואר בזהר (ח"ב יב, א) שתקופת טבת הוא זמן התגבורת הדינים. ולכן כשתשש כחה בטבע העולם מרמז הענין שגם שרש הגבורות והדינים של תקופת טבת תשש כחם, והגיע זמן התחלת התגלות החסדים.

חמשה עשר בשבט תש"ז

התעוררות לגאולה

חמשה עשר בשבט הוא זמן מסוגל להתעוררות על הגאולה שלימה וביאת משיח צדקינו. כי חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילנות מטעם שאז "עולה השרף באילנות, ונמצאו הפירות [של שנה החדשה] חונטין מעתה" (רש"י ר"ה ב, א). והנה משיח צדקינו נמשל בנבואה לצמח ואילן, כמו שנאמר (זכריה ו, יב עיין רש"י) "כה אמר ד' צבאות הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ד'", וכן נאמר עליו (יהזקאל יז, כב) "בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי והיה לארץ אדיר גוי". ועד"ז אמרו חז"ל (סנהדרין צח, א) אין לך קץ מגולה מזה שנאמר (שם לו, ח) ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל. ולכן, בעת אשר עולה השרף באילנות וחונטין פירות שנה החדשה - גם פרי משיח צדקינו בכלל.

ובזה יש לפרש מה שנאמר (שיר השירים ב, יב) הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצינו. ודרשו חז"ל (שיר השירים רבה רבה שם) זה קולו של מלך המשיח המכריז ואומר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר. והנה סמך ליה בקרא (שם יג) התאנה חנטה פניה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. ויש

לפרש, שהזמן להתעוררות שישמע בארצינו קולו של מלך המשיח - הוא בעת אשר "התאנה חנטה פניה", הוא חמשה עשר בשבט כשעולה השרף באילנות וחונטין פירות שנה החדשה, שאז הוא התעוררות לגאולה שלימה "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך".

ואולי מטעם זה הוא סגולה ביום זה להתפלל שיזמין השם יתברך אתרוג הדר לחג (עיין בני יששכר מאמרי חדש שבט מאמר ב אות ב). כי מבואר בתיקוני זהר (תיקון יג כט, א) שאתרוג הוא מדת מלכות. ולכן ביום חמשה עשר בשבט יאה להתפלל על אתרוג - מדת מלכות, כי ביום זה מתעורר שיתגלה כבוד מלכותו עלינו במהרה בגאולה שלימה.

חמשה עשר בשבט תשד"מ

הודאה ובקשה

על הא דהוי ראש השנה לאילנות, אמרו בגמרא (ר"ה יד, א) מאי טעמא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. ופירש רש"י: שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה.

וי"ל דהא הנקבע היום מקצת יום-טוב הוא משום שביסודו הוא יום מיוחד להודאה על העבר. דבשמיני עצרת מתפללין על הגשמים, והקב"ה מקבל תפלת עמו ישראל ומוריד להם גשמי ברכה, ובעת שכבר יצאו רוב גשמי שנה הוא זמן המיוחד להודות לד'. וזהו קביעתו של יום זה לזמן שמחה, כי יום המיוחד להודאה הוא יום שמחה, כמו שמצינו בחנוכה שנקבע להודות ולהלל, וכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג) שהם ימי שמחה.

והנה בענין הודאה אמרו חז"ל (ברכות ט, ד) נותן הודאה לשעבר, וצועק לעתיד לבא. ונראה שמה שאז עולה שרף באילנות, מוסיף על ענין ראשון, שלא די להיות מודה על העבר - בעבור היות זמן שכבר יצאו רוב גשמי שנה, אלא הוא גם יום בקשה וצעקה על העתיד - שיתברכו פירות האילן של השנה החדשה. וזה נתעורר ממה שאז עולה באילנות שרף של פירות חדשות. וכן כתב בסדור העמדין "נוהגין להביא כמה מיני פירות האילן לברך עליהן ביום הזה, שהוא ר"ה שלהן, כדי שיתברכו גדולי האילנות היום".

חמשה עשר בשבט תשל"ז

בסידור הר"ר יעקב עמדין ז"ל איתא "נוהגין להביא כמה מיני פירות האילן לברך עליהן ביום זה, שהוא ראש השנה שלהן, כדי שיתברכו גדולי האילנות היום".

וצריך ביאור, שהרי הפירות שמברכים עליהם, הלא הם מגדולי שנה שעברה, ואיך מתברכים עי"ז פירות של שנה החדשה.

ויש לפרש, דהנה אמרו חז"ל בענין הודאה (ברכות נד, א) נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד. ויש לפרש ששני הענינים תלויין זה בזה, דרך הנותן הודאה על העבר, יכול לצעוק ולבקש על העתיד. ועל פי זה יתבאר, שרק אחר נתינת הודאה וברכה על פירות של שנה שעברה, בכוחנו לבקש שיתברכו גדולי האילנות של שנה העתידה.

חמשה עשר בשבט תשנ"ד

אל גנת אגוז ירדתי

כמה ימים לפני הסתלקותו של רבינו בעל שם שלמה זי"ע הלך, בפקודת הרופאים, לטייל בגן שבחצירו, לשאוף אויר צח. עמו הלכו בנו רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע ונכדו רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע. באמצע הטיול, הביט רבינו בעל שם שלמה זי"ע על האילנות שהיו עומדים בגינה, ואמר על אילן אחד, שכמדומה שזהו אילן אגוז. והגידו לו שכן הוא. וביקשו בנו רבינו בעל דרכי תשובה שישב קצת תחת האילנות, וכן עשה. והגיד אז לבנו:

- ר' הירשלי לעבין, הנה שמעתי כי הקדוש ר' אהרן מקארלין זי"ע היה לו איזה זמר נאה על הפסוק אל גנת אגוז ירדתי גו' (שיר השירים ו, יב), ואני ידעתי גם כן אבל נשכח ממני. אפשר שיש לך איזה ידועה מזה הזמר?

והשיב לו בנו רבינו הקדוש:

- כן, כי למדתוהו בצאנו מהרב מבאבוב (ה"ה הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זצ"ל), והזמר כך הוא:

"די מאמע האט געהייסען, ניסעלעך רייסען, אוי ווי הויך זענען די ביימילעך, אוי ווי קליין זענען די קינדערלעך, זיי קענען נישט דערגרייכען..."

רבינו בעל שם שלמה בכה בשמעו הדברים ואמר:

- באמת הוא צער גדול להבנים שלא יכלו להגיע ולקח מהאילנות...

לבנת הספיר

וחמשים עלו בני ישראל (ג, יח)

וברשי": אין חמושים אלא מזוינים

מספר רבינו שליט"א:

הרה"ק רבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע נסע אל הרה"ק רבי משה סופר מפשעווארסק זי"ע בעל אור פני משה, אשר עדיין היה מלמד תינוקות, וביקש ממנו שיכתוב לו פרשיות לתפילין. התנצל לפניו רבי משה זי"ע:

- "ברצוני למלא רצונו, אבל נשכרתי מהקהל להיות מלמד תשב"ר, ואין לי רשות להתפנות מחובתי, ולבטל לימודם".

השיב לו רבי ר' אלימלך זי"ע:

- "כתוב אתה הפרשיות, ומשך כל הזמן עד שתגמור הכתיבה - אשב אני להיות המלמד עם התלמידים".

אכן כן עשו. הרבי ר' אלימלך זי"ע למד עם התשב"ר, ורבי משה כתב וגמר הפרשיות.

תפילין אלו עברו בירושה לנכדו של רבי ר' אלימלך, שהיה דר בעיר שענדישאוו. רבינו בעל מנחת אלעזר השתדל במשך הרבה שנים לקנות תפילין אלו, אבל הוא כמובן לא התרצה למכרם. אחרי שנים רבות, נעשה נכד זה ירוד ובעל חוב גדול, ואז נתרצה למכור התפילין תמורת תשלום החובות, שהיה סכום עצום. תיכף, כשקיבל רבינו זי"ע

הידיעה, נסע בלי שהות למדינת פולין לעיר שענדישאוו עם המשב"ק רבי חיים בער ז"ל. כאמור, בכדי לקנות התפילין, הצריכו לסכום גדול מאוד, מה שלא היה לרבינו זי"ע, לכן הוסכם, שרבינו יזקוף הסכום על מלוה, וכתב על זה כמה שטרות [וועקסלין] על תאריכים מאוחרים, אשר במשך כל הזמן - כפי שהותנו ודיברו ביניהם, יחול חוב על שטר אחד מהתשלומין.

כשחתם רבינו זי"ע על השטרות, הרהר ר' חיים בער בלבו, "איך יכול רבינו להתחייב סכום כל-כך גדול, ועל משך כמה שנים? הרי בלאו-הכי יש לרבינו חובת עצומים", וכידוע...

פתאום הסתובב אליו רבינו זי"ע כתופס מחשבתו, ואמר לו:

- "חיים בער, דו קוקסט און וואונדערסט זיך ווי וועט מען קענען דאס באצאלען? און וואס דארף מען נייע חובות?... וויסען זאלסטו אז א זעלנער דארף זיך אנגרייטען אלע פאנצערס ווען ער גייט אויף די פראנט"... [חיים בער, אתה מסתכל ומתפלא איך נוכל לפורעו? ועל מה נחוץ עוד חובות חדשים?... תדע שחייל צריך להכין לעצמו כל מיני שלטי-גבורים בדרכו לשדה-קרב...]

לנחתם הדרך (יג, כא)

פעם, בתקופה כאשר כהן רבינו בעל בני יששכר זי"ע בתור אבדק"ק מונקאטש, בא אליו הגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע לבקרו. כאשר יצא הגה"ק מזידיטשוב מבית רבינו בעל בני יששכר לנסוע חזרה לביתו לזידיטשוב, רצה רבינו בעל בני יששכר זי"ע ללוותו, אך על העגלה היה המקום צר מלהכיל שני הצדיקים יחדיו. ולקח לו רבינו בעל בני יששכר זי"ע עגלה מיוחדת בעבורו כדי ללוות אותו צדיק. ברם, הגה"ק מזידיטשוב ביקש מבנו של רבינו זי"ע - הלא-הוא רבינו בעל יודעי בינה זי"ע, שהיה עדיין צעיר בימים - שהוא ישב אתו עמו על העגלה ביחד, ואך-על-פי שיהיה בדוחק מקום. וככה נסעו ממונקאטש עד ווערעצקי, שהוא רחוק הרבה פרסאות, והוא דרך יערות מלאים אילנות.

בדרך נסיעתם אמר אז הגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע לרבינו בעל יודעי בינה זי"ע:

- תדע, כי כפי מספר העלים הנמצאים על כל עצי היער והאילנות הרבים, כל-כך יחודים לאין שיעור עשיתי בדרך הזה...

מה תצעק אלי (יד, טו)

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בדרשה לפני כל נדרי תשנ"א:

בסוף ימיו של כ"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זי"ע, כשסבל יסורים נוראים בבחינת "והוא מחולל מפשעינו", והיה בבית-חולים בעיר בודאפעסט, רחוק מעירו וביתו, ביקש רשות מהרופא שיוכל לעשות מנין לשבת. הימים האלו היה לפני המלחמה הנוראה ושנאת ישראל מתגברת מיום ליום, והנהלת בית החולים לא הסכימה למלא בקשתו. הרופא שהכיר את רבינו זי"ע באופן אישי, מחמת יראת הכבוד לא רצה להשיב פניו ריקם, לכן הציע שהוא מוכן לקבל האחריות על עצמו ולתת רשות, אבל רק בתנאי שיהיו המתפללים מנין מצומצם ממש, והם יתנהגו לפי דרישת הבית-חולים שלא להפריע מנוחת החולים. רבינו הקדוש זי"ע שמח מאוד וברכו באריכת ימים.

לתפלת ליל שבת קודש באו מנין מצומצם של אנשים מכובדים, אשר הבטיחו מראש להקפיד על תקנת הבית חולים, כאשר הבטיח רבינו זי"ע. ואך התחילו לומר הודו בתפלת מנחה דערב-שבת-קודש התאמץ רבינו זי"ע שלא להרים קולו, אמנם לא החזיק מעמד רב, ובעת שאמר "אמרו גאולי ד' אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים... ויצעקו אל ד' בצר להם" התפרצה צעקה מפיו בקול בכיה וזלגו עיניו דמעות. ומיד הוזעק הרופא לחדרו לבקשו לשמור הבטחתו, כי דאג שלא יענש בהודע להנהלה שהוא אשם בכל זה.

אחר השבת כשביקר את רבינו זי"ע שאלו הרופא על התנהגותו בתפלת שבת. שגם לולי הבטחתו הרי היה צריך להתחשב עם החולים האחרים שלא להפריע מנוחתם. ענה לו רבינו זי"ע:

- בעת שהיה המדובר בינינו חשבתי שכן הוא חוק ולא יעבור שהבית-חולים דורש שקט מוחלט, ולכן הבטחתי שלא אשנה מתקנת בית-חולים. אבל בלילה הקודם הוברר לי שאינו כן, שאך נרדמתי, פתאום אני שומע צעקות נוראות ולא יכלתי לישן רוב הלילה מקולות אלו.

שחוק קל עלה על שפתי הרופא, ואמר:

- הלא הרב חכם גדול ומופלא ואיך ידבר דברים כאלו. האיש שצעק בלילה ההוא - נדרס על-ידי מכונית שרסקה את עצמות רגליו, והובא לבית חולים במצב נורא עד שמגודל כאביו - צעק. אבל לולי זאת שורה בבית-חולים שקט מוחלט שלא להפריע מנוחת החולים.

ועל-זה ענה לו רבינו זי"ע:

- רופא נכבד, למדת בבתי ספר גבוהים ולמדוך שם בין שאר דברים להבין כל מיני יסורים ומכאובים, כאבי ראש ובטן, ידים ורגלים שבורות וכדומה, אבל האם למדת פעם על "כאב יהודי"? האם יש לך מושג מה גדול כאב לב יהודי העומד ומצפה אלפים שנה לביאת המשיח ולגאולת ישראל, ובכל שנה הוא אומר "זו השנה" שבה נושע, ועדיין לא נושענו? לעולם לא תרגיש את כאב לב של נפש יהודי הדורש את שלום ירושלים ומצפה בכלות הנפש שיהיה הזמן אשר "יאמרו גאולי ד' אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם...". הוא כאב פנימי המתפרץ ויוצא בלי מעצור, ושום הבטחות שבעולם אינם יכולים להשקיט את צעקות הכאב...

וַיֹּאמְרוּ לְאִמְרָא אֲשִׁירָה לַד' כִּי גָאָה גָאָה (טו, א)

סיפר רבינו שליט"א:

פעם אחת התאספו צדיקים ובאו לרימנוב על יומא דהילולא של הרה"ק הרבי ר' מענדלי מרימנוב זי"ע, היום ל"ד בעומר, והם הקדימו להיות שם עוד ביום ל"ג בעומר. הצדיקים כולם ישבו בצוותא חדא בזה השולחן אשר לפני ד' לכבוד התנא רשב"י.

הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאוו זי"ע היה הזקן שבחבורה, והוא ישב בראש המסובים. ואף שבדרך כלל בעת עריכת שולחנו הטהור היה מנהגו לומר דברי תורה, אך בסעודה זו כאשר באו לזמר "בר יוחאי", אמר הרה"ק מיערוסלאוו זי"ע:

- "וועלן מיר מכבד זיין דעם דינובער רב [ה"ה כ"ק רבינו בעל בני יששכר זי"ע] ער זאל זינגען, ווייל ער קען גוט זינגען און ער קען גוט זאגען [תורה], וועט מען יוצא זיין ידי שניהם, זינגען און זאגען תורה..."

וסיים רבינו שליט"א: עובדא זו מלמדת אותנו, שיש מי שהוא במדרגה אשר יודע לחבר זמרה ותורה כאחת, שאף בשעה שהוא מזמר הרי הוא אומר גם דברי תורה. ורמז לדבר, כי "אשירה לד' כי גאה" בגימטריא "תורה".

כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בַּמִּצְרִים (טו, כו)

כשחלה רבי אליעזר התחילו בוכין כו' אפשר ספר תורה שרזי בצער ולא נבכה (סנהדרין קא, א)

הגאון הצדיק רבי אליעזר צוקער ראבדק"ק בערגסאס זצלה"ה נפטר ביום י' שבט תר"פ, ערב שבת-קודש פרשת בשלח. רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בא לעיר בערגסאס, בכלות השבעה - ביום ה' פרשת יתרו, ואחר ששב מבית החיים ללוות הנשמה הטהורה,

הספידו רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בהתעוררות רב בקהל עם בבית המדש הגדול דבערגסאס. בתוך דבריו אמר שהגה"צ ר' אליעזר היה גאון עולם ושר התורה, ובהעדרו נגנז ספר תורה. וגילה אז רבינו זי"ע (עיין מאמר מילי דהספידא) ואמר:

- "ראיתי בחלומי מלפני איזה ירחים, כי ספר תורה נפלה לארץ, וידעתי כי זה רומז בעונותינו הרבים על פטירת הרב הגאון רבי אליעזר הנז', כי היה ספר תורה כשירה, והתענית תענית חלום".

אמנם - אמר רבינו - "יתר הפרטים לא ניתנו להאמר ברבים, ולא ניתנו לכתוב".

ברם, בנו של הגה"צ רבי אליעזר זצ"ל, הגאון רבי חיים צוקער ראבדק"ק בערגסאס, כותב בהקדמתו לספרו של אביו - ספר מגדנות אליעזר - את כל הפרטים שזכה לשמוע מפה-קדוש של רבינו מנחת אלעזר זי"ע. וזה היה תוכן החזיון ההוא:

רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע יושב ביחד עם אביו רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, ועם דודו הגה"ק רבי משה ליב מסטריזוב זי"ע. וכן נמצא שם הגה"צ ר' אליעזר צוקער זצ"ל. וסדר הישיבה הוא, שרבינו בעל דרכי תשובה יושב בראש השולחן באמצע, ומימינו סמוך לו יושב בנו רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע, ומשמאלו יושב אחיו הגה"ק מסטריזוב זי"ע. ובצד השולחן יושב ראבדק"ק בערגסאס זצ"ל. ופניו של הגאון מבערגסאס מחוורים במראה לבן מאוד. ושמה בחדר עומדים הרבה אנשים דחוקים סביב השולחן, סמוך אצל הארון-הקודש [ורבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע כשראה את כל זה, ידע בחלומו שאביו רבינו בעל דרכי תשובה ואחיו הגה"צ רבי משה ליב המה כבר בעלמא דקשוט].

ופתח רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע ואמר להאנשים שהיו עומדים שם, "אל תדחקו עצמכם סמוך לארון-הקודש, כי מתיירא אני שלא יפול ח"ו ספר תורה לחוץ מארון הקודש". בתוך כך נשמע קול רעש גדול, שספר תורה אחד נפל ארצה מארון-הקודש! ונבהלו כולם מגודל רע המאורע. ומיד רומז הגה"ק רבי משה ליב מסטריזוב בידו לרבינו בעל מנחת אלעזר על רבי אליעזר צוקער מבערגסאס ועל הספר תורה שנפל ארצה רח"ל. ועשה תנועות בפנים המורים שדואג על ידידו מימי נעוריו שישתלק מן העולם, ויגנז ספר תורה מן העולם. רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע נטל ידי הקדושים, והגביה את הספר-תורה והחזירו לארון-הקודש.

ותיכף ומיד בבוקר כאשר קם רבינו מנחת אלעזר זי"ע, היה מלא צער יגון ואנחה, ונתעורר בבכיה רבה, וישב בתענית כל היום, כי ידע שקרוב זמן פטירת הגאון רבי אליעזר זצ"ל.

הלכה ומנהג

שבת שירה

במגן אברהם (או"ח סי' שכ"ד ס"ק ז') הובא מנהג ישראל שבשבת שירה מניחין שיריים ממאכלים לפני העופות. והטעם הובא בפוסקים, מפני שגם הם שרו עם ישראל בעת שאמרו שירה על הים.

רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע מביא (בנימוקי או"ח שם) עוד טעם המקובל מהגה"ק הרבי ר' מענדלי מרימנוב זי"ע ומשאר צדיקים, כי בעת שנפל המן לישראל במדבר, ואמר משה רבינו לישראל אשר ביום השישי ילקטו לחם משנה כי בליל יום השביעי לא ירד המן כי שבת היום לד', יצאו דתן ואבירם ברשעותם להכחיש נביאת משה רבינו, ועשו בתחבולותם לקום בלילה ההוא ולקחו מהמן שנשאר מערב שבת (שנפל אז לחם משנה), ופזרו אותו על הארץ, כדי שיוכלו להראות לפני העם שירד המן בלילה - ליל שבת קודש. ובאו הצפרים ולקטו זאת קודם אור היום, ובבוקר שבת קודש, כאשר רצו הרשעים דתן ואבירם להראות לפני העם המן שהניחו בשקרותם, לא מצאו מאומה כי אכלוהו כבר הצפרים. ולכן בפרשת בשלח, שבו קורין פרשת המן, נותנים להצפרים חלקם קצת ממאכלי שבת, זכר לנס הלז.

הנה בשבת אסור לטרוח טירחה שלא לצורך. ולכן קיימא לן (שו"ע סי' שכ"ד סעי' י"א) דאסור ליתן מזונות לבהמות בשבת, מפני שאין מזונותם עליך, כי רגילין לשוטט ולמצוא מאכלם בשדה, וחשיב טירחה יתירה שלא לצורך. אבל לבהמות שמזונותם עליך, ואינם יכולים למצוא מאכלם בעצמם, מותר להאכיל בשבת.

וכתב במגן אברהם (שם) אשר "כלב" - אפילו של הפקר, מותר להאכילו בשבת, דמצוה ליתן לפנייהם מזונות. ומקורו (מבואר במחצית השקל) הוא מגמ' שבת (קנה, ב): יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים כו', אמר רב המנוא ש"מ אורח ארעא למישדא אומצא [חתיכה קטנה של בשר] לכלבא. והבין בזה המגן אברהם, שמה שאמרו "אורח ארעא" אינו רק מדת דרך ארץ, אלא מצוה הוא. והרי זה בכלל מצות "והלכת בדרכיו" - מה הוא כו'.

ברם, כתב המגן אברהם, המנהג לתת מאכלים בשבת שירה לפני העופות, אינו נכון, שהרי העופות - אין מזונותם עליך.

רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע כתב ש"צריכין אנו למישכוני נפשן ליישב הדברים", כי "יודע שהקדושים כאלו, ובפרט הגה"ק מהרמ"מ מרימנוב, מלבד גודל צדקתם וקדושתם, הם דברים מפי גאון וגדול כמותו, גם בנגלות התורה, ובודאי לא "שייך לומר שפירוש ונתן טעם למנהג שהיא לכאורה כנגד השו"ע, על כן אשנה עוד בזה קצת פרק בהלכה זו בעזה"י".

מה שמוכיח המגן אברהם מש"ס שבת, שמצוה ליתן מזונות לכלב, "הנה לא הבנתי כלל". כי על מה שאומרת הגמרא "יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים", פירוש רש"י "שאינן אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה". והנה אם היה בזה אפילו סרך מצוה לתת מזונות לכלב, הרי שוב אין מזונותיו מועטים, "הלא יודע הקב"ה בעמו בני ישראל החפצים במצוות השי"ת", ובודאי שכל אחד יזכה במצוה לתת מזונות לפני הכלב, ואם כן מזונותיו מרובין ולא מועטים. אלא ודאי דמה שאומרת הגמ' "אורח ארעא למישדא אומצא לכלבא", היינו דרך ארץ בלבד מרחמנות בני אדם רכי הלבב, ומרחמים אפילו על כלב להאכילו, אבל בודאי שאין בזה מצוה כלל. ובזה יובן, דמכיון שאין בזה מצוה כלל אלא דרך ארץ בלבד, על כן לא שייך חזקת כשרות בישראל שיאכילו לכלבים, ושפיר אמרו שמזונותיו מועטים.

ועוד מקשה רבינו, הרי אמרו בגמ' (בב"ב ח, א) אמר רבי יונתן בן עמרם לרבי - פרנסני, א"ל במה אפרנסך, א"ל פרנסני ככלב וכעורב. ופירוש רש"י: ככלב וכעורב, שחס הקב"ה עליהם, בשביל שמזונותיהם מועטין, ע"ש. הרי מבואר שכמו שעל הכלב חס הקב"ה ליתן לו מזונות, כן הוא גם בעורב. ואם לפי המגן אברהם שמה ש"אורח ארעא למישדא אומצא לכלבא" הוא כי הוא ממצות "והלכת בדרכיו", מדוע גם לעורבים ולצפרים לא יהיה מצוה של "והלכת בדרכיו", שהרי הקב"ה חס על עורב כמו על כלב להזמין להם מזונות כיון שהם מועטין.

ולכן מסיק רבינו, שבודאי אין מצוה מיוחד ליתן מזונות לכלב. אמנם יש ענין לרחם על כל בעלי חיים - בהמות חיות ועופות - וליתן לפנייהם מזונות. והוא על פי מה שאמרו (ב"מ פה, א) "יסורי דרבי על ידי מעשה הלכו, יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא [מכבדת הבית], הוה שדיא בני כרכושא [היו מוטלין שם בני חולדה] וקא כנשא להו, אמר לה שבקינהו, כתיב (תהלים קמה, ט) ורחמינו על כל מעשיו.

אמרו הואיל ומרחם נרחם עליה". הרי מזה שיש ענין לרחם על בעלי-חיים, ואפילו על בני חולדה שאין בהם שום צורך. וכל שמרחם על בעלי חיים מעורר רחמים מן השמים על עצמו.

ועפ"ז מחדש רבינו, שאף שבודאי אסור להאכיל לבעלי חיים בשבת, ואפילו לכלבים, כיון דהוי טירחא בחנם, שהרי אין מזונותם עליך, מכל מקום אם הוא מאכילם כדי שע"ז יעורר רחמי שמים על עצמו, שוב אין בזה טירחא שלא לצורך, ועל כן מותר בשבת. ובפרט בשבת שירה, דמנהג ישראל תורה, הרי אנו נותנים מזונות לפני העופות כדי לקיים המנהג מטעמים הנזכרים לעיל, ובודאי שאין זה טירחא יתירה שלא לצורך, ואין לאסור.

בלאו כל זה, כותב רבינו זי"ע, שיש להתיר הנחת פיזורין בשבת שירה, שהרי כתב הלבוש (שם) שבימות החורף מותר להאכיל לכל העופות, גם אם אין מזונותיו עליך, משום שאין מצויין להם בשדה. ומקורו מדברי הר"ן, ע"ש. ואם כן, כיון ששבת שירה הרי הוא בימות החורף, על כן אתי שפיר מנהגן של ישראל.

תפילה על אתרוג נאה

מתניתין (ראש השנה ב, א) באחד בשבט **ראש השנה לאילן**, כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים, בט"ו בו. ראש השנה לאילן, לא אמר לאילנות כמו באינך.

יש לרמז, מה שקבלנו מרבותינו, להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר יפה ומהודר שיזמין השם יתברך בעת המצטרך למצוה. כי הנה זה היום אשר עולה השרף באילנות (רש"י ראש השנה יד, ב ד"ה הואיל), והוא כפי הזכות של כל אחד מישראל, הנה מה טוב ומה נעים שיתפלל האדם ביום ההוא ראשית יסוד הצמיחה, שיזדמן לו השם יתברך לעת המצטרך את הפרי עץ הדר, והנה תפלתו תעשה פירות.

וזהו שרמז התנא באומרו לשון **יחיד לאילן**, להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה למצוה.

בני יששכר מאמרי חדש שבט מאמר ב אות ב

דעה חכמה לנפשך

"והמים להם חומה מימינם ומשמאלם"

לבאר מה שנאמר בקריעת ים-סוף (שמות יד, כט)
 "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים,
 והמים להם חומה מימינם ומשמאלם".

מדת ענוה

איתא בזהר (ח"ג קסח, א) אעא דלא סליק נחוריה, יבטשון ביה ואנחיר. גופא דלא סלקא ביה נהורא דנשמתא, יבטשון ביה, ויסלק נהירו דנשמתא. כלומר, כמו חתיכת עץ שאין האש נאחזת בו, העצה היעוצה היא לבטש את העץ, לשבור אותו לחלקים קטנים, ואז בוער יפה. כך הוא גוף האדם שאור הנשמה אינה נאחזת בו, צריך לבטש ולשבור אותו - ואז יידלק בו אור הנשמה.

בבדי שאדם יתפעל ויתרגש מדברים שבקדושה, צריך הוא לבטש את עצמו, להשפיל את גסות הרוח שלו. אדם שמרגיש שלם בעצמו, שמרגיש שהוא בסדר גמור, שדבר אינו חסר לו - שום התלהבות דקדושה אינה יכולה לאחוז בו. רק כאשר יגיע להרגיש את השפלת והכנעת עצמו, באותה שעה יפתחו בו אטמי הלב ותיכנס ותבער בו אש הנשמה.

יעקב חבל נחלתו

ברם, כאשר בא האדם להכיר בשפלות עצמו, והוא על-ידי שמעלה בלבו כל המחשבות, דיבורים ומעשים שעברו עליו מיום שנולד עד היום הזה, עד כמה חטא ופגם בעולמות העליונים, ומגיע להכיר איך הוא שקוע כל כולו בטומאת הסטרא-אחרא, וכמה רחוק הוא בתכלית הריחוק מאורו ית"ש, הרי מתוך הכרה זו, הוא עלול לנפול לתוך עצבות וייאוש גדולה. כאשר יכיר את מצבו באמת, עלול להרגיש שהוא כבר אבוד, ששום דבר כבר לא יעזור לו, ואם-כן יפקיר את נפשו לגמרי לחיות בלי חשבון ועול כלל.

אמנם, צריך האדם לזכור תמיד, שיש בקרבו נפש אלקית, חלק אלוק ממעל. באיזה מעמד ובאיזה מצב שלא יהיה אדם, תמיד נמצא בו נפש אלוקית, אשר היא חלק מן האלקים חיים בעצמו. ואם-כן הרי תמיד מקושר הוא לקדושה ולאקית, ולעולם אינו אבוד חלילה. בכל שעת שירצה, יכול הוא להתחיל בעבודה להתקרב אל השי"ת - שורשו ומקורו. הוא רק צריך להחליט בהחלטה אמיתית, שבזה היום ובזו הרגע יתחיל לעסוק בתורה ולקיים מצוותיה, להתדבק בו יתברך שמו.

ועל זה נאמר (דברים לב, ט) כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו. פירוש, מחמת שבכל איש מישראל יש חלק ד', היא נשמתו האלוקית, לכן הוא תמיד אחוז בחבל דקדושה. ואף אם הוריד את עצמו, הרי תמיד יכול לחזור ולמשוך את עצמו למעלה על-ידי החבל ולהגיע לראשו (עיין תפארת בנים פרשת ויגש ד"ה וישלחני).

החשבון הנפש שאדם עורך עם עצמו, צריך להביאו להרגשות בשני כיוונים שונים. מצד אחד יש לו להכיר בשפלות ערכו, שיהיה בעיני עצמו נבזה ונמאס. ומצד שני להתחזק ולהתנאות בזה שיש בקרבו חלק אלוק ממעל, ותמיד באפשרותו להתקרב אליו יתברך שמו. וזהו שכתבו בספרים הקדושים (עיין תפארת בנים פרשת שמות ד"ה ויאמר משה) שכל איש מישראל צריך תמיד להיות - גם בבחינת "אין", וגם בבחינת "אני". "אין" הוא ההכרה במיעוט ערכו, ו"אני" הוא ההתחזקות במה שחלק ד' עמו.

מימינם ומשמאלם

הנה כתיב (ישעיה נז, כ) והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל וגו'. ופירוש רש"י: הים הזה גליו מתנאים לרום למעלה ולצאת חוץ לגבול החול בו, וכשמגיע שם הוא נשבר על כרחו, וכל זה גל חבירו רואה ואינו חוזר בו, כך הרשע רואה את חבירו לוקה ברשעו ואינו חוזר בו. ומה הים רפשו וסריותו על פיו, כך הרשעים סריותם בפיהם כגון פרעה אמר מי ד'.

פרעה התגאה לרום למעלה, כמו שאמר (יחזקאל כט, ג) "לי יאורי ואני עשיתיני". ולכן אמר (שמות ה, ב) מי ד' אשר אשמע בקולו. אמנם בקריעת ים סוף "הוא נשבר על כרחו". והנה "כל זה גל חבירו רואה ואינו חוזר בו, כך הרשע רואה את חבירו לוקה ברשעו ואינו חוזר בו". אמנם ישראל קדושים, כשראו גאות פרעה נשבר, מיד אחזו במדת השפלות והביטול, ואמרו (שם טו, א) אשירה לד' כי גאה גאה". רק להשי"ת מתאים מדת הגאות. כי האדם צריך להכיר פחיתות עצמו ומיעוט ערכו. ברם, לא השפילו את עצמם לגמרי, אלא אחזו גם בגאווה דקדושה, להיות בחינת "אין" וגם בחינת "אני".

וזהו שרמזו הכתוב "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חומה מימינם ומשמאלם". כי מלת "מים" מצורפת מתיבת "מי" ומתיבת "ים" (עיין תפארת בנים לשביעי של פסח). "מי" מורה על מדת השפלות, שמרגיש בנפשו "מי אנכי", שאינו חשוב לכולם. ומאידך, "ים" מורה על התנשאות וגאווה, כ"הים הזה גליו מתגאים לרום למעלה כו". כשהלכו ישראל ביבשה בתוך הים, הרגישו בנפשם שה"מים", היינו מלת "מים", הוא "להם חומה מימינם ומשמאלם", היינו בחינת "מי" מימין ובחינת "ים" משמאל, שהרגישו הן בשפלותם מצד עצמם, והן ברוממותם בהיותם חלק ד' עמו.

על פי: תורה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מוצש"ק פ' בשלח תשנ"ג

חמשה עשר בשבט - יום המיוחד לחדש ולחזק התקשרות לצדיקים

הנה הצדיק דומה לאילן, כנאמר (תהלים א, ג) והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, ונאמר (תהלים צב, ג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה, ואמרו במדרש (במד"ר פ"ג א) מה תמרה זו יש לה תאווה, כך צדיקים יש להם תאווה, מה תאווה - הקב"ה.

ולכן ביום זה מתחדש החיוב של תרומות ומעשרות של פירות החדשים, שהרי אין תורמין ומעשרים פירות שחנטו בשנה זו על פירות שחנטו בשנה אחרת (ר"ה ב, א). והענין בזה, כי בהיות תרומות ומעשרות ניתנות לכהן וללוי, הוא ענין לקיים בנו חכמי ישראל [כי על כהנים נאמר (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו], שעל ידי תרומות ומעשרות מתקשרים כל ישראל להם, והם משפיעים להם ברכת ד'.

ובחמשה עשר בשבט מתחיל חיוב חדש של פירות של שנה החדשה, וכן הוא בענין הקשר לצדיקים אשר בכל דור ודור, שביום זה צריך להתקשר אליהם בקשר חדש ומחודש, ועל ידי זה תחול ברכת ד' על כל ישראל.

מתורת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א חמשה עשר בשבט תשנ"ז

"זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארממנהו"

לפרש את הכתוב (בשלח טו, ב) שבשעת קריעת ים סוף,
אמרו ישראל "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארממנהו".
ופירש רש"י ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים",
כי "בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע".

"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"

אני מאמין באמונה שלמה שהבורא ית"ש - לא ישיגוהו משיגי הגוף. אי-אפשר לשום
נברא להשיג ולתפוס-בשכלו את הבורא ית"ש. ההבנה האנושית הנעלה ביותר,
אינה מתחילה כלל להתקרב להבין את מהותו ועצמותו ית"ש. לא זו בלבד שאינו יכול
לקלוט את שלימות מהותו ית', אלא אף מקצת מן המקצת אי אפשר שייתפס בשכלו,
כי 'בעל גבול', גדול כאשר יהא, אינו יכול להשיג אין-סוף הבלתי גבול. "לית מחשבה
תפיסא ביה כלל".

כל השגתינו בו ית"ש הוא רק כעין דרך שלילית: כל מה שהנברא משיג - זה בודאי
לא הבורא. מה שנתפס בתוך מחשבה - בודאי אינו אור אין סוף ב"ה. כי את
הקב"ה איננו יכולים להבין. אור אין סוף ב"ה אינו יכול להתגלות בשום דבר שיכול
להתפס, להמדד ולהיות מוגדר בגבולות כלשהם.

והנה במה שעצם מהותו הוא בלתי מובן ובלתי ניתן להשגה כלשהי, אין כל הבדל
בין הפתי והחכם. שניהם אינם מבינים במדה שווה. לגבי דבר שניתן להבנה
אפשר לומר שיש חכם, מי שמסוגל להבין, ויש פתי, שאינו מסוגל להבין. מה שאין כן
לגבי הקב"ה, כיון שהוא בלתי ניתן לכל השגה - הכל נחשבים לפתיים.

ברם, ההבדל בין החכם והפתי בענין זה היא בנקודה אחת: הפתי אינו יכול להבין
גם את זה - שרחוק הוא מלהבין, החכם לעומת זאת מבין שאינו מסוגל להבין.
וככל שיהא חכם יותר - ישיג יותר שאי-אפשר להבין ולידע את אורו יתברך. וזהו
מאמר החכם "תכלית הידיעה שלא נדע". כלומר, שלימות החכמה היא לבוא לידי הכרה
שלא ניתן להשיגו.

לפי זה נמצא, שכפי שהאדם מבין ומשיג יותר ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" - הרי בזה גופא השיג את הבורא יתברך שמו כפי כוח האנושי. התגלות האלוקית הוא דוקא בהשגה שאי-אפשר להשיגו. על-זה נאמר (ירמיהו לא. ב) "מרחוק ד' נראה לי". כלומר, התגלות השי"ת הוא בהשגה שהוא נמצא מרחוק - מעבר גבול יכולת ההשגה.

העסק במדותיו יתברך

כשם שאין ביכולתנו להשיג את הבורא עצמו, כך אין יכולים להבין ולהשיג את מידותיו של הקב"ה: גדולתו, גבורתו ותפארתו של הקב"ה. כי "איהו וגרמוהו חד". גם מידותיו הן בחינת אין סוף ובלתי גבול כמוהו עצמו. ברם, עם-כל-זה, אנו מדברים בעת התפלה במידותיו של הקב"ה, כגון מה שאומרים: הגדול הגבור והנורא, וכיוצא. וכן עוסקים בה בעת לימוד-התורה, מדת החסד, הגבורה, התפארת וכו'. ולכאורה היאך יתכן כזאת. היאך מדברים ממושגים בשעה שאנו יודעים שאין לנו השגה כלל בהם.

אכן, מה שאנו מדברים בעת התורה והתפלה במידותיו של הקב"ה, האמת הוא שאנו משתמשים בעצם בהגדרות שהם רק לפי המושגים שלנו, בעוד שלגבי עצמותן האמיתיות של המידות - אין לנו אפילו מילים לדבר בהן. ברם עם זאת, אף על המגבלות, צריכין אנו לדבר ולעסוק בהשכלת מידותיו, כי זהו רצונו של הקב"ה. הקב"ה רוצה בדביקותינו אליו, ושנלמוד ונתבונן בגדולתו יתברך ונתפלל אליו, כי זה תכלית כל בריאת העולם - שישראל יעשו לו "דירה בתחתונים" על-ידי התורה והמצוות. ולכן, אם נרצה לחפש הגדרות מדויקים - נגיע די-מהרה למסקנא שאין לנו להשתמש בשום הגדרות כלל, וא"כ תהא כל בריאתנו לריק ח"ו. על-כרחינו צריכין אנו להשתמש בהגדרות שיש להם משמעות עבורינו כבני אדם, אף שיש בהם מגבלות מבחינת האמת השלימה. וזה שעשועיו יתברך, שהתחתונים משכילים מאלקותו מה שיש כח באנשיותם. אבל החכם האמיתי מכיר שכל מה שמשיג בשכלו רחוק הוא מלהיות הגדרות מדויקים, אלא "תכלית הידיעה שלא נדע".

דירה בתחתונים

ישראל אמרו על הים "זה א-לי", שהשיגו גילויים גדולות ונוראות בכבודו ית', עד שהיו יכולים להראות באצבע ולומר "זה". ברם, כל זה הוא רק בבחינת "א-לי", א-ל שלי, מה שאני יכול לקלוט אותו. והוא לתכלית ומטרת "ואנוהו" - לעשות

לו נזה ומדור כביכול בתורה ובמצות. אבל הוסיפו לומר "אלקי אבי וארמנחה", כי הכירו שכל השגתם אין השגה אמיתית כלל. הקב"ה הוא בעצם מרומם על כל ברכה, תהלה והשגה.

על-פי: אנרא דכלה פ' בשלח

אכילת אתרוג

נוהגין ליקח את האתרוג של מצוה שהשתמשו בו בימי הסוכות שעברו, ולכבשו ולאכלו ביום חמשה עשר בשבט. ובדרכי חיים ושלום (אות תתלא) הובא, אשר רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע ציוה בביתו לדקדק שלא לכבוש ולעשות האתרוג רק באור לט"ו בשבט - ולא לפני זה, באמרו "שאז מסוגל לזה".

בדרכי חיים ושלום (שם) כתב עוד, שמנהג רבינו ז"ע היה בט"ו בשבט לטבול את הפרי שאכל, וגם מה שחילק - בתוך לחלוחית האתרוג. ותלמידו הרה"ג ר' יחיאל מיכל גאלד הי"ד כתב (שם בדרכי חיים ושלום) שכדומה לו דעת קדשו של רבינו ז"ע בזה, כי הרי צריכין לברך על פרי החשוב ביותר, שהוא מז' מינים, אבל באמת גם האתרוג חשובה ביותר מפני שברכו עליו בחג הסוכות ונעשית בו מצוה, לכן טבל הפרי משבעת המינים - בהאתרוג ובירך ואכל כאחד.

רבינו שליט"א אמר (חמשה עושר בשבט תשס"א) שיש עוד טעמים פנימיים בזה, עיי"ש. ואמר גם טעם עפ"י פשוטות, דהנה ט"ו בשבט הוא שלשים יום קודם חג הפורים. וכמו ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום (פסחים ו, א). כך דורשין שלשים יום קודם הפורים בעניני פורים (עיין קדושת לוי ריש פרשת בא). והנה בפורים קבלו התורה מאהבה, כמו שאמרו חז"ל (שבת פח, א) הדור קבלוה בימי אחשוורוש ופירש"י מאהבת הנס שנעשה להם. והנה על שעת מתן תורה אמרו חז"ל (שבת פח, א) מאי דכתיב (שה"ש ב, ג) כתפוח בעצי היער וגו' - למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פרי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע. ובתוספות (ד"ה פרי): הקשה ר"ת שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות. ומפרש דתפוח היינו אתרוג, ואתרוג פרי קודם לעליו, שדר באילן משנה לשנה ואחר שנה נושרין עליו של אשתקד ובאין עלין אחרים, הוי פרי קודם לאותם עלים, עיי"ש. ולכן יש חיבה יתירה לאכילת אתרוג ביום זה, כי הוא מעורר זכות ישראל שהקדימו נעשה לנשמע. ומחמת חביבות זו נהג להטעים את כל הפירות בטעם האתרוג.

והנה נודע מספרים הקדושים, אשר יום זה מסוגל לרפואה (עיין תפארת בנים לט"ו בשבט ד"ה היום הזה). אמנם באמת, בנוסף לזה, הנה מעלת אכילת אתרוג גם הוא מסוגלת לכל הרפואות. וצ"ע על זה רבינו שליט"א (שם) שהוא כמפורש בזהר הקדוש (ח"ג עד, א) תפוח הוא אסוותא לכלא. והתוס' כתבו (שבת פח, א) שתפוח בלשון הכתוב הוא אתרוג. וא"כ אכילתו היא סגולה לאסוותא לכלא. והנה אמרו בנדרים (מא, א) שחולה שנתרפא חוזר לימי עלומו. ומבאר הר"ן שאחר שנתרפא מתחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חוליו. כן נזכה ויתרפאו כל חולי עם ישראל, באופן שיהיו עוד בריאים יותר מבראשונה.

סגולת יום חמשה עשר בשבט

אמרו רבותינו הקדושים

שיום חמשה עשר בשבט מסוגל להשפעת בנים - זרע-של-קיימא,
להשפעת רפואה וחיים ארוכים ולהשפעות פרנסה טובה.

שלש עשרה מידות של רחמים

אמר לו הקב"ה למשה: כשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך כו' ללמדך סדר בקשת רחמים, אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקרא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנן יהיו נענין כו' (רש"י שמות לג, יט).

ההשפעה האלוקי המהווה ומחיה את מציאות העולם, המשגיחה ומנהיגה את הבריאה כולה על כל פרטיה, יש לה כללים וחוקים מוגדרים. "מלך במשפט יעמיד ארץ". הנהגת הארץ הוא במשפט - בחוקים מוגדרים לסוגיהן. "הבורא ית"ש גומל טוב לשומרי מצותיו, ומעניש למי שיעבור על מצותיו". זו נקראת הנהגה התלוי בזכות.

אכן, לפעמים נמצא האדם במצב כזו, שעל פי משפטי הנהגה שבעולם כבר אין לו תקנה. אין לו שום זכות אשר בגללה יהא נשפע לו השפעת חיותו. אף-על-פי-כן עדיין אינו אבוד. לעתים נמשך לאדם טובות אף שאין לו זכות לכך. יתכן שתימשך לו לאדם השפעה - אף שהוא מנגדת את סדר ההנהגה של העולם. והיינו כשמתעורר רצון העליון להטיב עמו, אז נשפע לו השפעת החסד אף אם אינו כדאי וראוי לכך. ולזה אמרו "אין טעם ברצון". כשעולה ברצונו ית"ש להטיב עמו, הרי אפילו כשאין טעם וסיבה להטבה הלו, אין זה גורם לעכב את השפע. ההשפעה האלוקית שבתוך מסגרת העולם - נשפעת רק בטעם. רק עם זכות. אבל ההשפעה הנובעת מרצון העליון, החסד הבאה משורש הראשון - שמשם נמשכות החיות גם למדות העליונות בעצמן, אינו צריכה לשום טעם וזכות. אלא כך עלה ברצונו.

כך עלה ברצונו

הרצון הוא תחילת כל פעולה. כל פעולה שאדם עושה - בא בתוצאה מן הרצון שהתעורר בו לעשות פעולה זו. ורק אחרי שעלה ברצונו לעשות דבר מסוים, והחשיב מחשבות האידך יוכל לעשות דבר זה, אזי הוא מגיע לידי עשיה, שמוציא הדבר מן הכח אל הפועל. על דרך זה הוא כביכול למעלה, שכל פעולותיו ומעשיו של הקב"ה בבריאת העולם, שורשן ברצון העליון. וכן מצינו הלשון "כשעלה ברצונו יתב"ש לברוא העולמות", והיינו דמעה בראשית התחילה במה שעלתה ברצונו לברוא עולמות, ומחמת שכך רצה הקב"ה - נמשך הבריאה בפועל. "כל אשר חפץ ד' - עשה".

וזהו הענין בסדר השתלשלות הספירות שלמעלה: כתר, חכמה, בינה וז' מדות. ספירת ה'כתר' היא ספירת הרצון. כלומר, ספירת הכתר היא מבחינת הרצון העליון להוות ולהחיות כל דבר ולפעול כל פעולה. ואילו ספירות חכמה ובינה היא כבר בחינות השגה והבנה במוחקן, איך לממש את הרצון ולהוציאו אל הפועל. וההוצאה אל הפועל ממש הוא על-ידי ה'ז' מדות.

השפעת העולם התדירה הוא מבחינת ה'ז' מדות, שהם המוציאים לפועל. ומצד השפעה זו צריך האדם לזכותם כדי לזכות אליה. אכן, כאמור, יתכן להמשיך השפעה פרטית בתוך העולם ישירות מרצון העליון, מבחינת הרצון האלקי שבספירת הכתר. השפעת הרצון העליון, מתגלות ונמשכות דרך שלש עשרה מדות של רחמים. וזהו מה שלימד הקב"ה למשה רבינו, שכשאינן שום זכות ועל-פי ההנהגה של ה'ז' מדות כבר אין תקנה, ואפילו תמה זכות אבות [בחינות חכמה ובינה] - יש עוד דבר, יש "שלש עשרה מידות של רחמים". דרך שלש עשרה מידות הרחמים באות השפעות הנובעות מלמעלה מכל המדות, והיא עוקפות את כל הצינורות המסודרים של ההשפעה. זו נקראת הנהגה התלוי במזל.

חמשה עשר בשבט

לדעת רבי יהושע נברא העולם בניסן (ראש השנה יא, א). ולפי הכלל שארבעים יום קודם יצירת הולד מתעורר למעלה הרצון לזה (עיין סוטה ב, א), הרי כביכול התעוררות רצון העליון לבריאת העולם - הוא בחמשה עשר בשבט. לפיכך יום זה מסוגל להשפעת חסדים מרצון העליון - אשר בה אין טעם, כי השפעת החסדים ביום חמשה עשר בשבט - "לאו בזכותא תליא אלא במזלא".

ולכן אף שאין שום זכות, ואף יש מקטרגים המעכבים את השפע, ביום זה - יתכן לזכות להשפעה הנובעת ממעל ומעבר לכל עיכוב וקטרוג. השפעה הבאה מרצון העליון, דרך י"ג מידות הרחמים.

והנה אמרו חז"ל (מועד קטן כח, א): "חיי, בני ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא תליא מילתא". ויובן שפיר מאמר רבותינו שיום חמשה עשר בשבט מסוגל להשפעת בני חיי ומזוני.

על פי: שער יששכר מאמר חדש שבט אות ב ואות ח

ולקטו דבר יום ביומו

שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל [מרימנוב] זצוק"ל בפרשת המן (שמות טז, ד) **ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו**, שתיבת 'דבר' אין לו גיזרה. ואמר, שליקטו דיבורים של כל יום ויום.

והנראה לפרש דבריו, דהנה המזון אשר אדם ניזון ממנו בגזירת הבורא יתברך, בו ספון ניצוצי הקדושה, אשר הם אותיות התורה, ממנו יושפע לו כח הדיבור. בכוונתו הטובה יושפע לו כח דיבור טוב, ובהיפך ח"ו ותהי להיפך, דברים בטלים ולשון הרע וכיוצא. והנה אין לך יום דומה לחבירו, בכל יום יצטרך אדם לדיבורים שונים בתורה ועבודה ותפלה, והנה המן שהיה לחם מן השמים היה מסוגל שילקטו דבר יום ביומו בכל יום מעין ברכותיו.

אגרא דכלה פרשת דברים

ולי נראה עוד, דהנה לא היה להם במדבר שום מזון ומחיה רק המן הזה, והנה היה למאכל ומשתה דמיונה, כגון כזית מצה בפסח שצריכין לברך עליה על אכילת מצה, וקידוש היום על היין בשבתות וימים טובים, הגם שהיה להמן כל הטעמים, אף על פי כן האיך היו יכולים לברך עליו ברכת המצה הראויה ומחודשת לאותו הזמן.

ועל כרחק צריכין אנו לומר, שבשעת לקיטה היו מכוונים שצריכין היום לברך על אכילת מצה, והיה ידוע בבירור להם שבזמנא נשפע בו טעם מצה בכוונתם, ושפיר היו יכולין לברך עליו הענין הנרצה במצות היום.

אם כן היו לוקטים באמת **דבר יום ביומו**, הדיבורים והברכות של כל יום מעין ברכותיו.

אגרא דכלה פרשתן

מילין שפירין

ברכה על המן

בספר חסידים לרבי יהודה החסיד (הוצאת מקיצי נרדמים סימן תתתתמ) כתב שעל המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים, וכן אליהו הנביא היה מברך כן על עוגת רצפים. על-דרך-זה מביא רבינו בעל בני יששכר זי"ע בספרו (מאמרי השבתות מאמר ג אות ג) בשם רבינו מנחם עזריה מפאנו (סוף מאמרי השבתות) על סעודת לויתן לעתיד לבוא, שיוציאו להם צנצנת המן הגנוז, ואז יברכו לפניו ברכת המוציא לחם מן השמים. והגאון רבי חיים פלאג"י בספרו נפש חיים (מערכת מ אות קו) מעיר שהפסוק (בשלח טז, ד) מסייעו - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים.

אבל בספר חומת אנך (תהילים עח) כתב בשם רבינו אפרים, שהמן היה כגרעיני חטה מגובל כעיסה בלולה במים רבים, וכמו שכתוב (תהילים עח, כד) ודגן שמים

אמרו חז"ל (ברכות מח, ב): משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. הרי, שאכילת מן מחייב ברכת המזון, ולכן תיקן להם משה ברכת הזן כדי שיברכו לאחר אכילתו. אבל מה עם ברכה שלפניה? האם המן מחייב ברכה שלפניה? ואם כן, איזה ברכה?

המוציא לחם מן השמים

האור החמה מפרש בשם הרמ"ק את דברי הזהר (ח"ב סב, ב) "כל אינון בני מהימנותא נפקי ולקטי ומברכאן שמא קדישא עליה" היינו ברכת המוציא, "וההוא מנא הוה סליק ריחין... דאיהו בעי הכי טעים ליה, ומברך למלכא קדישא עלאה" היינו ברכת המזון, עיי"ש. ולכאורה בודאי שלא ברכו "המוציא לחם מן הארץ", שהרי לחם מן השמים הוי ולא מן הארץ. ואכן

הברכות השתנו לפי הטעם

והנה הגאון רבי יוסף ענגיל, בגליוני הש"ס (ברכות שם) הקשה על מה שאמרו משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, הרי לא היה לחם מחמשת מיני דגן, רק בריאה בפני עצמה, ואף שטעמו בו טעם לחם אם רצו, מכל-מקום משום טעם לבד אין סברא שיתחייבו לברך ברכת המזון. ותירץ, שצריך לומר, דסבירא ליה לבעל המאמר כאן כמאן דאמר ביומא (עה, א) שכל המינים טעמו במן - טעמן וממשן. על כן שפיר היו חייבים לברך ברכת המזון כעל לחם ממש, עיי"ש.

על-דרך-זה כותב המרכבת המשנה

(מכילתא פרשת בשלח) לענין ברכה ראשונה, שלאיזה מין שנשתנה המן הוכרחו ישראל לברך ברכת אותו המין. ברם, כנגדו טוען הפרדס יוסף (פרשת בשלח טו, ד) שאם השתנה טעמו של המן לכמה טעמים, אם-כן, אם אחר הברכה נמלך ונתחשק לו טעם אחר הצריך ברכה אחרת, נמצא שברכתו הראשונה לבטלה. לכן יש לומר שלא היו מברכים שום ברכה. והוא על-דרך שכתב הרשב"א (שו"ת הרשב"א סימן יח, והובא בקצות החושן סימן צז סק"א) הא דלא מברכים על צדקה דדילמא לא ירצה העני לקבל, עיי"ש עוד באריכות. ואם יש לחלק בדבר התלוי בדעת אחרים לדבר התלוי בדעתו עיין שם. [ועיין עוד בשו"ת דודאי השדה (קונטרס יומא דהלווא - ל"ח טבת) שדן בזה, אם צריכים להכיר טעם המאכל

נתן למו, והרי הוא כפת הבאה בכסנין, שמברכים עליו בורא מיני מזונות. וכעין זה העיר גם בספר גן רוה (דברי חנוך סד, ג), שהרי נאמר במן (שמות טז, לא) וטעמו כצפיחת בדבש, ואם כן היו צריכים לברך עליו בורא מיני מזונות. ברם, משיב על זה רבי חיים פלאג"י (שם) שאף שכתוב "וטעמו כצפיחת בדבש", מכל מקום גם פת הבאה בכסנין אם קובע סעודתו עליו מברך המוציא וברכת המזון (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסח סעיף ח), ובשבילם היה קביעות סעודה על המן, שלא היה להם פת אחר. ומכיון שמבואר שמשה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, ממילא היו מברכים מתחלה ברכת המוציא, עיי"ש.

יהיה איך שיהיה, על-כל-פנים לפי כולם ברכו על המן רק ברכה אחת. לפי-זה מפרש רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (חיים ושלום פרשת בהעלתך) מה שהתלוננו ישראל (במדבר יא, ו) ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עיננו, דהנה על מין ברכה אחת כשאוכלים, הרי אין צריך לברך עוד הפעם, ואם כן לא ברכו רק הברכה פעם אחת ותו לא. נמצא שנחסר מהם מן המאה ברכות בכל יום כפי שנחשבו בשולחן ערוך (אור"ח סימן מו סעיף ג) על ברכת הנהנין. לזה אמרו: "נפשנו" היינו בחינת הנפש "יבשה", כי "אין כל" מן המאה ברכות שצריך כל אחד לברך כל יום, הגם שמרגישים בו כל הטעמים, אבל "בלתי אל המן עיננו" - מין אחד וברכה אחת, עיי"ש עוד.

חלק א סימן פד) שהביא ראייה לדברי רבינו מתוספתא].

גם ברבינו בחיי מצינו שלא היו מברכים ברכת הנהנין במדבר, כי ברכת הנהנין רק מדרבנן, ועוד לא הותקנה אז. בזה מבאר הפסוק (שמות טז, יב) ובבקר תשבועו לחם וידעתם כי אני ד' אלקיכם - שתברכו את שמי על המזון כו', ומזה אמרו ברכת המזון דאורייתא. אבל ברכת המוציא - דרבנן מקל-וחומר כו'.

וראה בחיי אדם (נשמת אדם כלל קנב סק"א) לענין לולב שגדל בעציץ שאינו נקוב אם כשר לד' מינים ומקרי עץ. וכן לענין תבואה שגדלה בעציץ שאינו נקוב בעי הירושלמי (כלאים פ"ז ה"ו) אם מברך עליה המוציא, אף-על-פי שבבבלי אמרו (מז, ב) שמברך עליה ברכת המזון, כי אפשר לענין ברכת המזון מחויבים, מה-שאיין-כן לברך המוציא לחם מן הארץ. ומביא ראייה מהא שמשוה תיקן להם ברכת המזון על המן אף-על-פי שבודאי לא ברכו עליו המוציא, עיין שם (ועיין עוד שדי חמד מערכת כ סוף כלל ק).

העלאת המן

רבינו בעל בני יששכר זי"ע ממשיך לבאר את דברי הרמ"ע מפאנו, ולחלק בין אכילת מן במדבר לאכילתו בביאת המשיח, שאף שבעצם אין המן צריך לביור מכוין שהוא לחם מן השמים, ואכן במדבר לא ברכו לפניו, מכל מקום יען שלעתידי יגיע זמן השגת חכמת התורה, ותהיה עצם

קודם שמברכים עליו, כי במן לא היה ניכר הטעם מקודם, עיין שם].

לזה, יש לציין מה שחקר החיד"א (פתח עינים חולין קט, ב), מאחר שהמן השתנה לכל טעם שרצה, אם חישב לאכול חזיר וכיו"ב, האם עבד איסורא. החיד"א כותב שאין בזה איסור, שמה שהמן התהפך כפי מחשבות האדם היה מעשה שמים, ואם חשב לדבר איסור לא היה מתהפך, עיין שם.

אין חיוב ברכה

אולם רבינו בעל בני יששכר זי"ע ממשיך את דבריו בזה, ש"דכירנא כשהייתי מסתופף בצל קדשו של כבוד מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב זצוק"ל, נפל מילתא בפומיה לחקור היאך היה ברכת המן, ואני הייתי משיב שמצאתי כך להרמ"ע דלעתיד יברכו המוציא לחם מן השמים, ונפל ויכוח בדבר בין החברים, נענה אחד מן החברים הלוא הוא הרב המקובל מו"ה ישראל דוב זלה"ה אשר כמדומה לא בירכו ברכה על המן כל עיקר, כיון שהוא (יומא עה, ב) לחם אבירים - נבלע באיברים, שלא היה בו ביור, כי כל עיקר הברכה - לברר ניצוצין ולהפרידם מן הפסולת, ובמן לא היה פסולת. ונהניתי מאוד, כי לדעתי הדברים קרובים אל האמת, והייתי מתמיה לפי זה על הקדוש מהרמ"ע שכתב שנצטרך לברך עליו לעתיד" [עיין בית יצחק (י"ד)

קדשנו במצותיו וצונו לאכול סעודת שבת [עיי' דברי תורה (מהדורא ג אות ט) שרק אז ברכו על סעודת השבת, מה-שאיין-כן היום, "כיון שלא היה אז ברכת המוציא לחם מן הארץ ולא שום ברכה אחרת כלל לברך בסעודת שבת קודש בזמן אכילת המן"]. "זה מה שנראה לדעתי לפרש כעת, והשי"ת יודע האמת".

אכילה של מצוה

עוד כתב רבינו בעל בני יששכר זי"ע (אגרא דכלה פרשת בשלח ד"ה ולקטו) שהמן היה להם לישראל במדבר למאכל ומשתה דמצוה, כגון כזית מצה בפסח שצריכים לברך עליה על אכילת מצה, וקידוש היום על היין בשבתות וימים טובים, עיי' שם.

וצריכים לעיי' בדבריו הקדושים וליישבם עם מה שכתב הריטב"א (קידושין לו, ב) שלא היה אפשר לצאת במן ידי חובת מצה הואיל ואינו לחם מחמשת המינים, עיי' שם.

האכילה במדריגה גבוהה "באתר עילאה יתיר בסוד הקודש - חכמה" (עיי' זהר ח"ב קעה, ב ובבני יששכר שם אות ב), לכן יתעלה המן על ידי אכילתו למקום קדוש יותר ממה שהיה, ושוב יהיה לו בירור. "ותתבונן זה, דגם הצדיקים כשיושבים בגן עדן, כשרוצים להעלותם למדרגה יותר גדולה, מצטרכים שוב לבירור חדש, על כן שוב דנין אותם, כמו שאמרו רז"ל (חגיגה ד, ב) אצל שמואל הנביא שהיה מתיירא מן הדין". על-דרך-זה יצטרכו אז לעתיד לברך ברכה על המן. מה-שאיין-כן במדבר, לא הצטרכו לברך על המן ברכת הנהנין.

ולפי זה, ממשיך רבינו זי"ע, יש לומר, שהגם שלא היו מברכים על המן במדבר בימות החול, אבל בשבת להיות דהאכילה היא בקודש אתר עילאה יתיר, הוצרכו לברכה. ועם היות שלא היו מברכים ברכת הנהנין, עם-כל-זה להיות שבת הוא קודש והאכילה בו כעין אכילת קדשים, היו מברכים ברכת המצוה אשר

אימה ופחד

החילוק שבין אימה ופחד: עיי' ברש"י בשלח (שמות טו, טז) בפסוק **תפול עליהם אימת"ה ופח"ד**, אימ"ה - מרחוק, פח"ד - מקרוב, [אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים]. ומתרגום יונתן נראה, 'אימה' היא אימת מות, ו'פחד' שאר עניני היזק, [תפיל עליהן אימתא דמותא ודחילתא], עיי' שם.

אגרא דפרקא אות לט

בענינא דיומא

שירת הצדיקים

חי העולמים, להיות הש"ץ להעלות התפלות, ולא לעשות שליח, דאם-כן האיך הוא בחינת יסוד צדיק, ולמה הוא המנהיג ולא אחר, והבן.

מנהגי רבותינו הקדושים

ואכן מנהג רבותינו הק' לירד לפני התיבה להתפלל כש"ץ - בשבתות וחגים ומועדי השנה. ברם, מצינו אצל כמה מהצדיקים מאורי הדורות, שלא ירדו לפני התיבה להיות הש"ץ. ואף שבפשטות זה תלוי מפני חולשת הקול או שאין קולו ערב ויפה, או מחמת חולשת הגוף - ברם, "קשה לומר דתלוי הדבר רק בקול נגינה אם

כגדול המקריא את ההלל

אמרו חז"ל (סוטה ל, ב) בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה. וכיצד אמרו שירה, כגדול המקריא את ההלל, והן עונין אחריו ראשי פרקים כו'.

אמר רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע (מובא בדברי תורה מהדורא ב אות ס), שכל צדיק המנהיג, צריך להתפלל לפני התיבה. והביא ראיה מדברי הזהר (ח"ב קטו, ב) שהשליח צבור מוציא האדם ידי חובתו כו', שהצדיק שהוא חי העולם, בחינת מדת יסוד, נקרא בהם על שמו של הציבור, עיי"ש. ולכן צריך הצדיק, המנהיג, אשר על-ידו נמשך היסוד

בלשונו הקדוש: "אנחנו 'לוי', ממיוחסי הלויים [מזרע קרח ואולי גם משמואל הנביא], ואם היינו מנגן היינו מעורר בהנגינה עד שהיה נתעורר חשק למעלה כביכול לפני השי"ת שיבנה בית מקדשו במהרה בימינו, כדי שנזמר בתוכו כהלכות עבודת הלויים שהיה קולם ערב לנגן", עד-כאן-דברי-קדשו. וראויים הדברים למי שאמרן להאמין בו ובדבריו ברוח-הקודש".

מראש צורים אראנו

אמרו חז"ל (ערכין יא, א) מנין לעיקר שירה מן התורה? מהכא (שמות יט, יט) משה ידבר והאלקים יענו בקול - על עסקי קול, וברש"י שהיה מצוה לשורר לפי שמושה לוי היה. ועיין ברבינו גרשום (שם) "בשעה שהיה משורר שהוא לוי, האלקים יענו לו בקול". "הרי שהיה משה רבינו ע"ה מכבד ועובד ד' בקול נגינתו להשי"ת".

ולאידך, מביא רבינו זי"ע (דברי תורה שם) ראייה, שרבי שמעון בר יוחאי [שהיה נשמת משה רבינו כמבואר בכתבי האר"י], לא נהג לירד לפני התיבה להתפלל. דהרי מסופר בזהר (ח"ג יח, א, ומובא במגן אברהם סימן תקפא סק"ט) דאמר בנו רבי אלעזר שלא רצה אבא [רבי שמעון] לשמוע התפלה בראש-השנה ויום-הכפורים מכל אדם, אלא אם-כן עמד עליו שלשה ימים מקודם לטהר אותו, שהיה אומר בתפלה של אדם הזה מתכפר העולם. ולכאורה

יש לו או לא, ויותר ראוי ומובן לומר דתלוי לפי ערך עבודתו, והעיקר מה שצריך לתקן בשורש נשמתו מהו שורשו באיזו חלק וניצוץ ובאיזה אופן וענין".

והנה כותב רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (דברי תורה שם) במסורת הדבר - איזה מן הצדיקים היתה עבודתם לירד לפני התיבה, ואיזה נמנעו מפני איזה טעם. דהנה "מקובל ונודע שהבעל-שם-טוב זי"ע התפלל לפני העמוד, בפרט בימים-טובים - בקול רעש גדול ונורא, ולעומת זה תלמידו הגדול הה"ק מהרד"ב ממעזריטש לא התפלל לפני העמוד". "וכן ידענו ומקובל בידינו בשם הצדיקים בעלי-רוח-הקודש רבותינו בדורות שלפנינו, ואציג לדוגמא - לחשיבות - כמו הה"ק המגיד-מישרים מקאזניץ זי"ע שהיה עובר לפני התיבה בכל הימים נוראים ויום-טוב, ועוד מימי אלול בכל יום ויום. ונהג כן גם לעת זקנתו וחולשתו, עד שנשאוהו לבית-המדרש, ושם פרשו תחתיו עור רך וטוב של דוב שיוכל לעמוד עליו לפני העמוד, ושם התפלל מדי יום ביומו בשאגות וקולות עבודתו, עד אחרי תפלתו שאז נשאוהו לביתו. ולעומת-זה, הה"ק הרבי מלובלין זי"ע לא התפלל כלל לפני העמוד ולא היה מנגן כלל. ושמעתי בשמו שהגיד והתמרמר בעצמו על שאינו יכול לנגן ולהתפלל לפני העמוד, "לכבד את ד' מגרונך" בקול יפה, ואמר

להתפלל לפני העמוד, דאם-לא-כן האיק שמע מהר"י כהן שהאר"י הק' לא אמר על הנסים, הרי בתפלת לחש אסור להשמיע קולו. ועל-דרך-זה הוא בשער הכוונות (ענין ראש השנה דרוש 1) "וכן שמעתי מפיו [של האר"י] כשהיה מתפלל". וגם הכא בודאי שזה היה בשעה שעבר לפני התיבה, דהרי על-פי הזהר והאר"י ז"ל אסור להגביה הקול גם בימים הנוראים (עיין נמוקי אור החיים סימן תרצה סק"ז). וגם על רבי חיים וויטאל כותב בנו רבי שמואל (בהגהות על שער הכוונות בנוסח התפלה) שהיה ש"ץ בימים נוראים בדמשק לפני קהל.

הרי מכל זה תבין גודל הענין והמעלה במה שהצדיק ומנהיג עובר לפני התיבה כשליח ציבור לקהילתו.

חבורת משוררים

אמנם, נוסף על מה שמנהג רבותינו הק' להתפלל לפני העמוד כשליח ציבור, עוד יש ענין שינגנו לפניהם חבורת משוררים, שלהם היכולת לשיר בקול נעים, ובדיוק כנכון. וכמובן, שגם זה מקורו טהור.

והנה עוד יותר מזה, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א, מה ששמע מהרה"ח ר' חיים בער ז"ל שראה הרבה פעמים אצל רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע [לפעמים ראה כן גם אצל רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע], כשהיה מתפלל לפני העמוד בימים נוראים, והיה מעיין

למה לו לר' שמעון להכין בעל-תפלה ראוי ולטהרו, היה לו להתפלל בעצמו כיון דהוא ענין גדול כל-כך שעל-ידי תפלתו מתכפר העולם. "אלא ודאי שרשב"י לא היה דרכו לעבור לפני התיבה כלל".

נרם, לעומתו, רב - ר' אבא תלמידו, היה נוהג להתפלל לפני העמוד, כמו דאיתא בעשר מילין דחסידותא (הנדפס בתשובת הגאונים) "שהיה רב רגיל לירד לפני התיבה, ולקיים מה שכתוב כבד את ד' מגרונך, ונהג ר' חייא בר אדא אחריו שהיה קולו ערב, כשפורס על שמע ויורד לפני התיבה אמר אהניה לבוראך ממאי דאהניך". ועיין ש"ס (יומא נו, ב) ההוא דנחית קמיה דרבא כו', ופירוש רש"י "שליח צבור דנחית קמיה דרבא, והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה, כמו שאנו אומרים". "הרי דרבא בעצמו לא היה עובר לפני התיבה בתפלת מוסף דיום-הכפורים". וכעין זה מצינו בכמה תנאים ואמוראים.

בעלי המקובלים

איתא בשער הכוונות (ענין פורים דרוש א) "שמעתי ממנהר"י הכהן שראה למורינו [האר"י] ז"ל בבית הכנסת של האשכנזים, ביום ט"ו לאדר, שהוא יום ב' של הפורים, בהיותו בצפת ת", לא היה אומר על הנסים". ואומר רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (שם) דעל-כרחך שהאר"י ז"ל גם-כן נהג

להמתיק הגבורות למעלה ולהמשיך החסדים והישועות, ואיך שייך לומר שהיה כח השיר לאורות הדין לעלות ולעכב השפע שיבא מלמעלה שלא תבוא ברביא סגיא, והרי-זה על-ידי השיר כמונע שפע מלמעלה מוטובו ית"ש בלי שיעור, שלא להתפשט הרבה אלינו. חלילה לומר כן. אלא ודאי הכוונה שמעכבין על ידי השיר בכח הגבורות הקדושות בשורשן שלא תלך השפע לאומות העולם וסט"א, רק לישראל עם קרובו, וזהו מעלת השיר בשלימותו".

על-כל-פנים הרי מבואר מכל זה, שגם תיקון השיר הוא מעצם עניני הכוונות, ובכוונת דיוק הניגון תלויים השפעות החסדים. ובזה יובן הנהגת רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, שהיה חשוב לו כל-כך שיהיה הניגון מכוון בדיוק, עד שהיה מפסיק בתוך כוונותיו הק' לתקנו, כי גם זה צריך לכוון על-ידי קול השיר - להשפיע חסדים טובות לישראל.

וסיים רבינו שליט"א, שמכל זה מתבאר, גודל חשיבת ומעלת "חבורת משוררים", המזמרים בזמני קודש ובעת תפלה, ובדיוק כראוי.

בסדורי האר"י ז"ל, ובתוך כך היו שרים המשוררים, והיה אם נראה לו שאין המנגנים שרים את הניגון כנכון ובדיוק, היה מרמז בידו הק' שיתקנו הניגון.

ובהשקפה ראשונה הרי דבר זה תמוה, למה חשוב כ"כ שיהיה הניגון מכוון בדיוק, עד שהיה מפסיק בתוך כוונותיו הק' לתקנו.

ברם, הסביר כ"ק רבינו שליט"א, על-פי מה שכתוב בסידור הר"ר שבתי ז"ל, בסוד השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש "כי סוד עליות וירידות קולות השיר במדה וקצבה, הם אורות עליונים, היורדים ומתפשטים. ואורות הדין עולין כנגדן, ומעכבין התפשטותן יותר ממדה ושעור קצוב, ונגדן אורות העליונים אינם מניחין לעלות אורות הדין יותר מהראוי. ואלו הן פרקי השיר שהלויים, שהם מסוד הגבורות, היו יודעין שיעורן ואיכותן וכמותן, וככה היו משערים קולם בשיר שהיו אומרים בבית המקדש, וגם הוא יאמר ויכין כנ"ל".

והנה כ"ק רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע כתב (שם מהדורא ה אות לט) ביאור עמוק בענין זה, שכן לכאורה יפלא, "הלא השיר הוא כנודע במעלת הלויים

אבקש גם לחזור ולקבל על עצמכם
ללמוד שיעורים קבועים בספרי רבותינו הקדושים זי"ע...
ולהרבות עוד להגות בספרי רבותינו הקדושים איש לפי כוחו,
ובפרט בשבתות וימים טובים, שהם חיות נפשנו.

ממכתב קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
להתאספות אנ"ש בארה"ק בשבת שלפני ב' סיון תשס"ט

